

Uit

NORGES
ARKTISKE
UNIVERSITET

Det juridiske fakultet

Menneskehandel etter strl. § 224

- *Tilfellet Voodoo, og situasjonen til au pairer*

Martin Karlsen Garfjell

Liten masteroppgave i rettsvitenskap høst 2013

JUR-3902

1. INNLEDNING	3
1.1. Tema for avhandlingen	3
1.2. Menneskehandel, hva er det?	3
1.3. Rettskilder.....	4
1.4. Framstillingen videre.....	6
2. MENNESKEHANDEL, STRL. § 224.....	6
2.1. Oversikt over vilkårene for menneskehandel	6
2.2. Utnytter	8
2.3. Forleder	9
2.4. Midlene	10
2.4.1. Vold.....	10
2.4.2. Misbruk av sårbar situasjon.....	11
2.4.3. Trusler.....	13
2.4.4. Annen utilbørlig atferd.....	17
2.5. Formålet	19
2.5.1. Prostitusjon	19
2.5.2. Tvangsarbeid	20
2.5.3. Krigstjeneste.....	20
2.5.4. Fjerning av organer	20
3. TILFELLET VOODOO (JUJU)	21
3.1. Voodoo som trusler	22
3.2. Er voodoo annen utilbørlig atferd?	26
3.3. Skaper voodoo en sårbar situasjon?	27
3.4. Avsluttende bemerkninger	30
4. AU PAIRER.....	31
4.1. Er au pairer i en sårbar situasjon?	32
4.2. Avsluttende bemerkninger	38
5. KILDER.....	40

1. Innledning

1.1. Tema for avhandlingen

Temaet for avhandlingen er menneskehandel etter straffeloven (heretter strl.)¹, nærmere bestemt en dogmatisk gjennomgang av vilkårene for at det skal være tale om menneskehandel etter strl. § 224. Da med særlig fokus på alternativene ”trusler”, ”misbruk av sårbar situasjon”, og ”annen utilbørlig atferd”. Dette fordi det er disse alternativene som medfører rettslige uklarheter. Det gjelder spesielt der ”voodoo” er benyttet som pressmiddel for å utnytte en person på en slik måte som er beskrevet i strl. § 224 første eller annet ledd. De samme alternativene medfører også rettslige uklarheter for bedømmelser av au pairers rettslige stilling etter denne bestemmelsen. Dette fordi disse to problemstillingene er høyst aktuelle og vanskelig å vurdere i praksis. Det var nylig et tilfelle vedrørende au pairer oppe for tingretten, og det finnes flere tilfeller der trolldomsritualer/voodoo blir tatt frem i tiltalegrunnlaget eller i dommer forøvrig. Disse tilfellene åpner også for en interessant diskusjon om hvor terskelen skal ligge ved bruk av vilkårene i strl. § 224, og i hvilken grad en bør beskytte slike situasjoner og/eller tilfeller. Voodoo er vanskelig å plassere rettslig, ved etterforskning, og i det preventive arbeidet mot menneskehandel. Au pairer er en egen gruppe mennesker som står i særstilling som arbeidstakere. Dette skaper tilfeller som er rettslig interessante for hvordan au pairene stiller seg i forhold til strl. § 224.

Formålet med avhandlingen er å gi en dogmatisk redegjørelse for innholdet i strl. § 224, og drøfte om de utvalgte problemstillinger som beskrevet overfor er omfattet av ordlyden i strl. § 224.

1.2. Menneskehandel, hva er det?

Menneskehandel kan på mange måter sammenlignes med slaveri, eller en form for det. ”Menneskehandel er å utnytte barn, kvinner og menn til å utføre arbeid og tjenester – herunder, prostitusjon og tigging – ved bruk av vold, trusler og andre kontrollmekanismer. Mennesker behandles som varer som kan kjøpes og selges for å settes i arbeid”.² Det er bare i Norge alene et stort antall mennesker som blir utsatt for dette hvert år. På grunn av antatt

¹ Lov av 22. mai 1902 nr. 10 Almindelig borgerlig Straffelov, § 224.

² Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel (2011-2014) s. 6.

mistro til rettssystemet og politiet(fra ofrenes side) er det vanskelig å få nøyaktige tall på hvor mange som blir utsatt for menneskehandel til Norge hvert år.³

Menneskehandel er altså noe annet enn menneskesmugling. Menneskesmugling er betegnelsen på det å føre mennesker over landegrenser, eller fra en by til en annen. For at det skal være tale om menneskehandel må det være en form for utnyttning utover bare det å transportere m.m. mennesker til et annet sted. I praksis kan menneskehandel arte seg slik at den som blir utsatt for selve transporteringen og får husly m.m. må betale for dette i ettertid. Dette blir ansett som en type gjeld, og den vokser fortere enn offeret klarer å betale den ned. Dette fører til en situasjon der offeret blir satt under press. For å slette gjelden må den personen jobbe for de som transporterte han/hun og da er det ofte snakk om prostitusjon.⁴

Kvinner fra Nigeria blir pålagt å avlegge en såkalt voodoo-ed for å få dra fra Nigeria til andre land. Handlerne bruker så denne eden mot dem når de ankommer landet, slik at de må jobbe for menneskehandlerne slik at de unngår at familien deres blir utsatt for voodoo.⁵ Spørsmål som skal drøftes er om dette kan anses som en trussel i strl. § 224. Denne problemstillingen er viktig fordi ofre fra Nigeria utgjør den største andelen av de som er utsatt for menneskehandel til Norge. Disse ofrene har alle til felles at voodoo er et av pressmidlene som blir brukt mot dem. Et annet eksempel på mennesker som befinner seg i en press-situasjon er au pairer. Au pairerene kan lett utsettes for press eller på andre måter utnyttes fordi de er avhengige av vertsfamilien de bor hos. Disse to problemstillingene er reelle, lite behandlet, og interessante sett i sammenheng med strl. § 224.

1.3. Rettskilder

Analysene i denne avhandlingen vil basere seg på tradisjonell rettskildebruk(lover, forarbeider m.m.), og bruk av internasjonale juridiske kilder, statistikk, og annen litteratur som tar for seg på hvilken måte voodoo eksisterer som religion/kultur.

Norge undertegnet FNs konvensjon mot grenseoverskridende organisert kriminalitet i 2000, og i 2003 ratifiserte Norge denne konvensjonen med tilhørende ”Protokoll for å forebygge, bekjempe og straffe menneskehandel”(Palermoprotokollen), og ble dermed en del av et internasjonalt samarbeid mot menneskehandel. I den forbindelse forpliktet også Norge seg til

³ <http://www.dbtv.no/?vid=2864655498001>.

⁴ Se blant annet ROSA sine nettsider - <http://rosa-help.no/menneskehandel.html> .

⁵ Flere oppslag i landsdekkende media, se blant annet - <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/sexmarkedet/artikkel.php?artid=10103200> .

å påse at menneskehandel slik det er definert i konvensjonen også er straffbart gjennom lovgivningen i Norge. På grunn av Norges ratifisering ble strl. § 224 endret(i 2003) slik at den skulle oppfylle kravene i Palermoprotokollen art. 3 (a). Departementet valgte å formulere straffebudet slik at det er definisjonen på menneskehandel etter FN-protokollen som er sentral, men at ordlyden måtte tilpasses norske lovgivningstradisjoner på strafferettens område.⁶ Dermed strekker strl. § 224 seg lengre enn Palermoprotokollen, og en bør dermed legge mer vekt på lovteksten og forarbeidene framfor å vurdere Palermoprotokollen inngående.

Palermoprotokollen vil bli betraktet, men vil ikke være gjennomgående for avhandlingen. I tillegg vil drøftelsene bli belyst av forarbeider, rettspraksis, og kulturelle hensyn(f.eks. hvorvidt trolldomsritualer er en kultur i forskjellige land, og hvordan slike momenter skal vektas rettslig). Jeg vil bruke tradisjonell juridisk metode. De kulturelle hensyn som nevnt vil kun bli brukt for å kunne støtte seg til fakta vedrørende de faktiske forhold ved menneskehandel, og hvordan situasjonen til ofrene er. Straffeloven av 2005 sin bestemmelse om menneskehandel(§257 og § 258) tilsvarer gjeldende bestemmelse og vil dermed ikke bli omtalt i det følgende.

Gjennom FN konvensjonen og Palermoprotokollen er Norge forpliktet til å samarbeide i bekjempelsen av menneskehandel. I 2009 var det 292 mennesker som var under oppfølging(på krisesenter o.l.) som offer for menneskehandel.⁷ Det er helt klart at menneskehandel da også forekommer i Norge. Ofte ser en på menneskehandel som handel der målet er å selge seksuelle tjenester. I 2007 ble det likevel avslørt at britiske menn ble utnyttet til å utføre tvangsarbeid i Norge, herunder asfalt- og steinlegging.⁸ Dette viser at det ikke bare er tale om menneskehandel med prostitusjon som formål. Regjeringen erkjenner problemet, og det økende antall avdekkinger av menneskehandel.⁹ Det blir dermed interessant å følge utviklingen i den videre bekjempelsen av menneskehandel.

⁶ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 63-64. Departementet uttaler at ordlyden ikke bør være for vag ved utarbeidelsen av et straffebud mot menneskehandel. Videre at straffebudet bør gå videre enn protokollen på to punkter. At det straffebudet ikke bare rammer grenseoverskridende kriminalitet, og at en også straffer den som står for utnyttelsen og ikke bare bakmennene slik FN-protokollen krever.

⁷ Handlingsplan mot menneskehandel 2011-2014 s. 6.

⁸ TJARE-2008-69332.

⁹ Handlingsplan mot menneskehandel 2011-2014 s. 6-9.

Det er lite rettskilder på alternativet trusler, og påtalevedtak som går på denne bestemmelsen blir sjelden utformet med trusler som grunnlag. Derimot synes alternativet ”misbruk av sårbar situasjon” å stå sentralt, og ofte er tiltalene utformet med dette som grunnlag.¹⁰ Derfor defineres på mange måter menneskehandel i rettskildebildet ut fra dette vilkåret.

1.4. Framstillingen videre

Jeg vil gi en oversikt over strl. § 224 innhold, da en dogmatisk redegjørelse, med et særlig fokus på begrepene ”trusler”, ”misbruk av sårbar situasjon” og ”annen utilbørlig atferd”. Etter det vil jeg ta for meg den rettslige problematikken rundt trolldomsritualer, da særlig voodoo, og problemstillingene ved tilfeller av menneskehandel av au pairer.

2. Menneskehandel, strl. § 224

2.1. Oversikt over vilkårene for menneskehandel

Menneskehandel er i straffeloven § 224 definert som utnyttelse av en person til prostitusjon, tvangsarbeid, krigstjeneste i fremmed land, eller fjerning av vedkommende organer. Ved hjelp av vold, trusler, misbruk av sårbarsituasjon, eller annen utilbørlig adferd. Denne straffebestemmelsen er ment å være i samsvar med Palermo-protokollen art. 3¹¹, som sier:

”For the purposes of this Protocol:

(a) “Trafficking in persons” shall mean the recruitment, transportation, transfer, harbouring or receipt of persons, by means of the threat or use of force or other forms of coercion, of abduction, of fraud, of deception, of the abuse of power or of a position of vulnerability or of the giving or receiving of payments or benefits to achieve the consent of a person having control over another person, for the purpose of exploitation. Exploitation shall include, at a minimum, the exploitation of the prostitution of others or other forms of sexual exploitation,

¹⁰ Epostutveksling med Statsadvokat Rudolf Christoffersen.

¹¹ Ot.prp.nr. 62 (2002-2003) s. 97.

forced labour or services, slavery or practices similar to slavery, servitude or the removal of organs;”.¹²

Definisjonen i Palermoprotokollen art. 3 er mer detaljert enn den vi finner i straffeloven og i forarbeidene til straffeloven. Men siden de under utarbeidelsen av bestemmelsen i straffeloven mente at den skal være i samsvar med protokollen, må en innfortolke presiseringene fra protokollen inn i ordlyden til strl. § 224. Da også under vurderingen av vilkåret ”annen utilbørlig adferd”. Vold og trusler lar seg ikke i sin ordlyd tolket som noe annet enn det, mens annen utilbørlig adferd er en generell ordlyd.

Det er altså tre komponenter som inngår i den rettslige vurderingen av menneskehandel. Det er handlingene(rekruttering, husing, transportering, overføring, og mottak av personer), midlene(vold, trusler, misbruk av sårbar situasjon, og utilbørlig atferd), og formålet(prostitusjon og andre seksuelle formål, tvangsarbeid og tvangstjenester, krigstjeneste i fremmed land, og fjerning av organer).¹³ Dette kan også oppstilles med spørsmålene: hva, hvordan, og hvorfor. Andre ledd som gjelder ”handlingene” søker å straffe bakmennene i tilfellene av menneskehandel. Skal en straffes etter andre ledd for slike handlinger må en selv ha brukt midlene i første ledd eller kjent til at de har blitt brukt. Det er ikke nødvendig å oppfylle vilkårene etter andre ledd for å bli dømt for menneskehandel etter første ledd i strl. § 224.

Med hjemmel i strl. § 224 straffes den som ved ”vold, trusler, misbruk av sårbar situasjon, eller annen utilbørlig atferd utnytter en person til: ...” noe av det som blir listet opp i bestemmelsens første ledd, bokstav a – d, og andre ledd, bokstav a – c.

Det er altså et vilkår at en har ”utnyttet” noen, jf. strl. § 224 første ledds første alternativ, eller at man har forledet en person til å gjøre noe av det beskrevet i første ledd bokstav a – d.

I det følgende vil jeg foreta en generell redegjørelse av vilkårene.

¹² Hentet på regjeringens nettsider - http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/lover_regler/reglement/2002/protocol-to-prevent-suppress-and-punish-.html?id=107342 .

¹³ https://www.politi.no/vedlegg/rapport/Vedlegg_1514.pdf s. 11.

2.2. Utnytter

Det er naturlig å forstå ordlyden ”utnytter” slik at den som utfører menneskehandelen også må få noe ut av handelen, gevinsten er som regel økonomisk. Det må altså være noe å tjene på handelen. Forarbeidene er i samsvar med denne forståelsen, men presiserer at fordelen en får ikke må være økonomisk, den kan også være gjentjenester eller oppnåelse av posisjon i et bestemt miljø.¹⁴ I Rt. 2011 s. 1127 var saken slik at tiltalte hadde tatt pornografiske bilder av 4 barn i Ukraina, og fått tillatelse fra foreldrene til å gjøre dette. Videre hadde tiltalte prøvd å ta bilder av ytterligere to barn. Høyesterett kom der fram(i avsnitt 31) til at ”utnytter” ikke omfatter enkeltstående tilfeller av seksuell karakter av et offer for menneskehandel. Og førstvoterende uttaler i avsnitt 26 at det er ”rimelig klart at kjøp av seksuelle tjenester er en slik handling man ønsket å avgrense mot” ved bruk av strl. § 224. Anken over lagmannsrettens lovanvendelse ble forkastet. Tiltalte ble dømt etter strl. § 204a. Altså må det noe mer til enn bare enkeltstående handlinger overfor personer som er utsatt for menneskehandel. Utnytter taler da om en mer utbredt utnyttelse enn enkelthandlinger.

Høyesterett kom i Rt. 2013 s. 1247 fram til at også den som selv utnytter noen seksuelt kan bli straffet av bestemmelsen. De viser til dommen fra 2011 og påpeker(i avsnitt 14) at ”denne nokså generelle uttalelsen kan imidlertid ikke leses isolert fra saksforholdet: Det var andre enn gjerningsmannen som hadde misbrukt jentenes sårbare situasjon ved å fremby dem til posering. Rollene som bakmann og mottaker var altså delt, og tiltalen gjaldt mottakeren”. Høyesterett var videre nøye med å avgrense sin prinsipielle drøftelse av hva bestemmelsen rammet, til mottak av enkeltstående seksuelle tjenester. Med støtte i forarbeidene til strl. § 224 kommer Høyesterett fram til at det i tilfeller hvor bakmannen og utnytter er samme person, og det er vanskelig å skille mellom rollene, så er det lovgivers ønske at bestemmelsen også skal ramme utnytteren.¹⁵ Dermed ble tiltaltes anførsel, om at bestemmelsen ikke rammer den som misbruker en annens sårbare situasjon til selv å utnytte vedkommende seksuelt, avvist. Dette viser at også den som utnytter noens sårbare situasjon vil bli rammet av bestemmelsen i de tilfeller der rollene(som bakmann eller utnytter) er vanskelig å definere.

Høyesterett presiserer videre i Rt. 2013 s. 39 at ”man bør være varsom med å oppstille for generelle retningslinjer om hvilke handlinger som rammes av straffeloven § 224”, og viser her videre til en uttalelse fra forarbeidene(avsnitt 22). Videre i dommen framkommer det at i

¹⁴ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 97.

¹⁵ Rt. 2013 s. 1247 avsnitt 16.

de tilfeller der partene er likeverdige, for eksempel deler utbytte likt eller tar like stor del av risikoen, så foreligger det ikke utnyttning. Det må være et misforhold mellom den som utnytter og den som blir utnyttet (avsnitt 27). Videre i avsnitt 29 presiserer Høyesterett at det skal mindre til for at det foreligger utnyttning om fornærmede er under 18 år.

Problemstillingen rundt straffriende samtykke ble av departementet drøftet under utnyttelse ved utarbeidelsen av bestemmelsen. Her kom de frem til at et samtykke ikke er straffriende om de øvrige vilkårene for ”vold, trusler, misbruk av sårbar situasjon...” foreligger.¹⁶ Dette fordi at i det tilfelle de øvrige vilkårene foreligger så er ikke samtykke reelt og kan derfor ikke være straffriende. Det har således ingenting å si om det foreligger et samtykke i det ytre.¹⁷ Dette ble også lagt til grunn i Rt. 2006 s. 111 (avsnitt 23 og 25), her vedrørende utnyttelse ved misbruk av sårbar situasjon. Dette er også i samsvar med hva som framkommer av Palermoprotokollen art. 3 b.

2.3. Forleder

Etter bestemmelsen vil den som forleder noen til å la seg bruke til formål som oppstilt i første ledd bokstav a- d bli straffet for menneskehandel. Det er altså ikke et vilkår for å bli straffet for menneskehandel etter andre straffalternativ at en har brukt ”vold, trusler, misbrukt sårbar situasjon, eller ved annen utilbørlig atferd...”.¹⁸ Andenæs synes likevel å ta feil i dette da forarbeidene uttrykkelig sier at ”Utnyttelsen eller forledelsen må ha skjedd ved bruk av vold eller trusler, misbruk av sårbar situasjon eller ved annen utilbørlig atferd”.¹⁹ Videre i Rt. 2009 s. 911 så uttaler førstvoterende seg om forholdet mellom de fire midlene og forledelsen. ”Dette innebærer at selv om de fire alternativer for atferd som er nevnt innledningsvis, også gjelder der det er tale om forledelse, får dette ingen selvstendig betydning. I forledelsestilfellene følger reelt sett den samme avgrensning allerede av det vilkår at forledelsen bare er gjort straffbar etter bestemmelsen når forledelsen går ut på at fornærmede skal la seg bruke til prostitusjon. En nærmere analyse av de aktuelle typesituasjoner vil da vise at det allerede i forledelse ligger slike handlingselementer at dette vilkåret i den aktuelle

¹⁶ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 61, kap 6, pkt. 6.5.1.1.

¹⁷ Johs. Andenæs, spesiell strafferett og formuesforbrytelsene (samlet utgave ved Kjell V. Andorsen) 2008 s. 180.

¹⁸ Johs. Andenæs, spesiell strafferett og formuesforbrytelsene (samlet utgave ved Kjell V. Andorsen) 2008 s. 181.

¹⁹ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 97.

kontekst vil være oppfylt”.²⁰ Dette viser at selv om det er et krav at ”midlene” i strl. § 224 første ledd også gjelder ved forledelse så vil det allerede under vurderingen av om det har forekommet en forledelse framkomme bruk av slike midler som nevnt i første ledd, første punktum. Midlene og ordlyden ”forlede” synes derfor langt på vei å dekke hverandre. Dette gjelder likevel bare ”typesituasjoner”, det er derfor viktig å være klar over at bruk av midlene som nevnt i strl. § 224 første ledd må foreligge, slik at en ikke overser dette etter en vurdering av om noen har blitt forledet.

Av ordlyden ”å forlede” noen framkommer det at man må overtale eller lure personen til noe. Forarbeidene uttaler at ”det å forlede noen innebærer en psykisk påvirkning som fører til at den som blir ”forledet”, blir ført bak lyset, lurt eller overtalt til å være med på noe som han eller hun ellers ikke ville ha blitt med på”.²¹

2.4. Midlene

2.4.1. Vold

Ordlyden ”vold” gir noe veiledning for hva som dekkes av bestemmelsen. En naturlig forståelse er at ”vold” vil være handlinger som kan gi fra lette blåmerker(klaps med flat hånd) til handlinger som kan drepe. Av forarbeidene framkommer det at ”vold” skal forstås på samme måte som i strl. § 228.²²

En kan også søke veiledning i strl. § 127 da den også taler om bruk av ”vold”, og hvordan den bestemmelsen stiller seg i forhold til § 228. Ved strl. § 127 så kom Høyesterett frem til at ”en hvilken som helst kraftanvendelse stor eller liten mot en person for å overvinne en hindring eller en motstand eller å tvinger” er nok til å anses som vold.²³ Dette gjør at for eksempel å rive i jakken til en person vil være å anse som vold, noe som kan virke strengt. Derfor kom Høyesterett i en senere avgjørelse frem til at det som er tilstrekkelig til å anses som vold ikke er nok til at strl. § 228 kommer til anvendelse.²⁴ Den nedre grensen av bestemmelsen er således vanskelig å trekke og det må være en skjønnsmessig vurdering om handlingen blir truffet av bestemmelsen. I Rt. 1995 s. 661 var saken at en politimester hadde blitt dømt for

²⁰ Rt. 2009 s. 911 avsnitt 20.

²¹ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 97.

²² Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 97.

²³ Rt. 1922 s. 73.

²⁴ Rt. 1971 s. 882.

legemsfornærmelse da han var litt hardhendt for å få fjernet en dørvakt fra et rom til et annet. Høyesterett frifant politimesteren og førstvoterende uttalte ”Når det som her dreier seg om en maktbruk som ligger i det nedre område for straffeloven § 228, bør ikke enhver overskridelse av det strengt nødvendige lede til straffansvar”. Dette var før politiets adgang til maktanvendelse var lovfestet. Så det at en er litt hardhendt ved nødvendig fjerning av en person er ikke uten videre en legemsfornærmelse. Det å være hardhendt trekker likevel i retning av at det ikke skal særlig mer til før det er tale om ”vold”.

Med tanke på menneskehandel vil nok ikke den nedre grensen være like aktuell da de som utsetter andre for dette er oftest mer enn bare litt hardhendt. Det er likevel viktig å ha klart for seg hva som er den nedre grensen. Da mange kan utsettes for små fysiske krenkelser over lengre tid, og dette vil da være grensetilfeller for hva som faller inn under alternativet ”vold”. Det må således ikke mye til før noe anses som vold etter både strl. § 224 og § 228.

2.4.2. Misbruk av sårbar situasjon

I de fleste saker for domstolen vedrørende menneskehandel er tiltalen utformet med fokus på misbruk av sårbar situasjon.²⁵

Ordlyden stiller opp to vilkår for anvendelse. Den utsatte må befinne seg i en sårbar situasjon, og gjerningspersonen må misbruke den. Dette betyr at det må være årsakssammenheng mellom den sårbare situasjonen og misbruket.²⁶

En tolkning av ordlyden ”sårbar situasjon” taler for at personen må være i en situasjon som gjør en ekstra mottakelig for å bli utnyttet. Forarbeidene uttaler at det i ordlyden ligger at det er tale om ”situasjoner der det ikke foreligger noe reelt og akseptabelt valg for den det gjelder, annet enn å underkaste seg "handlerne". En kvinne står f.eks. i fare for å bli kastet ut av leiligheten der hun bor sammen med sin mor og tre barn. Hun har ikke fast arbeid, det er heller ikke utsikter til inntektsgivende arbeid i området der hun bor, og hun har fått beskjed av myndighetene om at hun blir fratatt barna dersom hun mister leiligheten...”.²⁷ Dette er en situasjon som er sårbar, og om noen utnytter denne, til et av formålene som er nevnt i

²⁵ Bekreftet i epostutveksling med statsadvokat Rudolf Christoffersen. Se også blant annet dom 09-130521MED-BBYR/02 Bergen Tingrett.

²⁶ Johs. Andenæs, spesiell strafferett og formuesforbrytelsene (samlet utgave ved Kjell V. Andersen) 2008 s. 180.

²⁷ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 97.

bestemmelsen, vil dette falle inn under bestemmelsen. Et annet eksempel fra rettspraksis er det tilfelle der en som tigger på gaten ble forledet til å tro at hun skulle få fast arbeid i Italia.²⁸ I det tilfellet sa ”handleren” at det kom til å koste 50.000 euro å få tiggeren til Italia. Tiggeren gikk med på det da hun ikke hadde råd til mat eller andre alternativer til inntekt. Hun var heller ikke klar over hvor mye penger 50.000 euro var. Hun ble dermed med til Italia og ble nødt til å jobbe for ”handleren” for å betale gjelden. Et annet eksempel kan være en flyktning som blir utnyttet til å arbeide i land for å få bo der, i det tilfelle de ikke har fått oppholdstillatelse i utgangspunktet, men arbeid vil endre dette. Det som i dette eksemplet skiller seg fra begrepet ”debt-bondage”(se pkt. 2.4.4.) er at i dette eksemplet er det personens posisjon som flyktning som utnyttes og ikke at en stiller personen i gjeld.

Vi finner også eksempler fra rettspraksis der Høyesterett drøfter hva som ligger i vilkåret sårbar situasjon. Dommen inntatt i Rt. 2013 s. 1247 gjaldt et tilfelle der en mann og hans samboer var tiltalt for menneskehandel av to filippinske damer. De tiltalte hadde etter tiltalen overtalt filippinerne om å komme til Norge for å jobbe som au pairer. I Norge forlangte de at au pairene skulle ha seksuell omgang med dem når de måtte ønske det, og om au pairene motsatte seg dette truet de med å sende dem tilbake eller fortelle om hva de foretok seg i Norge. Tiltalte ble dømt for menneskehandel og anket til Høyesterett over flere punkter. Blant annet at lagmannsretten under sin vurdering av vilkåret sårbar situasjon hadde lagt vekt på fornærmedes subjektive oppfatning av situasjonen, dette mente tiltalte var uriktig lovanvendelse. Høyesterett kom her frem til at selv om det i Rt. 2006 s. 111 avsnitt 16 uttales at det er offerets reelle valgmuligheter som står sentralt ved vurderingen, så kan også den subjektive oppfatningen av situasjonen tillegges vekt.²⁹ Videre at også offerets livssituasjon, og omstendigheter ved den situasjon offeret under utnyttelsen bringes inn i. Lagmannsrettens vurdering var således korrekt, og de hadde vurdert det slik: ”[B]åde subjektive og objektive forhold kan tas i betraktning når fornærmedes reelle og akseptable valgmuligheter skal vurderes. Det sentrale må være hva som fremstår som et reelt og akseptabelt valg for den konkrete fornærmede, ikke hva de rent objektive valgmulighetene består i”.³⁰ Dette viser at det ikke bare er de reelle eller akseptable valgmuligheter som skal legges vekt på, men også hvordan offerets subjektive oppfatning av situasjonen er i den konkrete sak. Trusler kan også være en del av vurderingen av en sårbar situasjon, i de tilfeller det er tale om trusler som ikke

²⁸ Dom 09-130521MED-BBYR/02 Bergen Tingrett.

²⁹ Rt. 2013 s. 1247 avsnitt 20-21.

³⁰ Rt. 2013 s. 1247 avsnitt 19.

er straffbare.³¹ Noe som igjen viser hvor kompleks vurderingen av en sårbar situasjon kan være, og at det er mange vurderinger som skal gjøres i hvert enkelt tilfelle.

2.4.3. Trusler

I gjerningsbeskrivelsen til strl. §224 er et av vilkårene at det har blitt utøvd trusler. Hva som ligger i begrepet er ikke videre utdypet i paragrafen og gir således liten veiledning om hva som blir regnet som trusler ved tilfeller av menneskehandel. Men forarbeidene uttaler at trusler skal forstås på samme måte som trusler etter strl. § 227.³²

Den videre framstilling vil derfor være av strl. § 227 der det etter en redegjørelse av innholdet i bestemmelsen vil bli framsatt problemstillinger som gjør seg gjeldene ved menneskehandel.

Ordlyden i strl. § 227 er at den som ved ”Ord eller Handling truer med et straffbart Foretagende, der kan medføre høiere Straf end 1 Aars hefte eller 6 Maaneders Fængsel, under saadanne Omstændigheder, at Truselen er skikket til at fremkalde alvorlig Frygt,...”

Bestemmelsen stiller her opp flere vilkår i gjerningsbeskrivelsen for at noe skal kunne straffes som en trussel. Disse vilkårene vil også gjelde ved tilfeller av menneskehandel da det er den straffbare trussel som straffes ved vurderingen av strl. § 224.

Hva som ligger i ord er naturlig å forstå som alt en kan si, rope, eller lignende ytringer. Dette trenger nok ikke å problematiseres videre da hva som ligger i ”ord” fremstår som klart. Hva som må til for at et ord er en trussel er noe som vil bli gjennomgått senere i oppgaven, under vurderingen av de andre vilkårene ”alvorlig frykt” etc. .

En naturlig forståelse av handling vil være alle type bevegelser, eller tegn som tar sikte på å true eller kan virke truende. Selve ordlyden gir således lite henvisning til hvor grensen går for hvilke handlinger som omfattes av bestemmelsen. Forarbeidene gir heller ingen henvisning til hvilke handlinger som omfattes, men det er flere tilfeller i rettspraksis der forskjellige handlinger har blitt ansett som trusler. Et tilfelle der en tiltalt har blitt dømt for truende handling uten å ha utført bevegelser kan en finne i Rt. 1978 s. 21. Her var tilfelle der en finsk statsborger under rømning fra fengsel ble tiltalt for å ha truet en fengselsbetjent med kniv og

³¹ LB-2012-063028, under vurdering av den sårbare situasjon til C. I de tilfeller det ikke er fremsatt straffbare trusler.

³² Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 97.

klauvhammer, og snakket med en truende tone(uten å direkte true om noe gjennom ord). Tiltalte hadde stått ovenfor betjenten med kniv og hammer i hendene sine, men gjorde ingen bevegelser mot betjenten. Likevel fant Høyesterett at lovanvendelsen til byretten var korrekt og at anken ikke kunne føre frem. Byretten begrunnet avgjørelsen sin med at tiltaltes oppførsel måtte oppfattes som en trussel om legemsbeskadigelse og at vilkårene etter strl. § 227 da var oppfylt. Denne dommen viser dermed at selv ingen bevegelser eller tegn kan oppfattes som en truende handling. Det er omstendighetene som er avgjørende. Et annet tilfelle der en handling ble funnet truende finner vi i Rt. 1958 s. 751 der tiltalte hadde laget en avsagd hagle og gjemt den under frakken sin. Etter dette hadde han tatt med geværet og patroner hjem til sin kone, der han etter de hadde pratet en stund løsnet frakken og viste henne haglen. Det ble også uttalt at tiltalte sa ”jeg har noe mer”, men dette benektet han. Domstolen la heller ikke vekt på utsagnet da de fant at handlingen var å regne som truende adferd. Det var altså tilstrekkelig at han viste haglen. Dette er et noe mer typisk eksempel på hva en forstår ligger i begrepet handling. Samme gjelder de tilfeller der noen sikter på en annen, og skyter skremmeskudd.³³ Eller det tilfelle der tiltalte hadde plassert en pistol til tinningen til fornærmede.³⁴ Dette er tilfeller som faller inn under trusler ved bruk av handlinger.

Handlingen kan altså være passiv eller aktiv. Det som er avgjørende er om det som en eventuelt blir truet med også falle inn under de andre vilkårene i bestemmelsen. Likevel kan en se en tendens om at jo mer aktiv handling og trusler via språkbruk, jo mindre avgjørende er de andre vilkårene i bestemmelsen.

Det er ikke alle handlinger eller ord som faller inn under strl. § 227. Ordet eller handlingen må true med ”et straffbart Foretagende”. Med ”straffbart Foretagende” menes alle straffbare handlinger eller lovbrudd. Noen mener dette vil ramme også straffbar unnløstelse³⁵, mens andre mener det ikke gjør det.³⁶ Ordlyden ”straffbart Foretagende” taler for at alt som er straffbart vil kunne rammes av bestemmelsen. Dette heller i retning av at også straffbar unnløstelse skal falle inn under ordlyden. På den andre siden gjelder bestemmelsen ord eller handlinger som truer med noe straffbart, dette taler i retning av at straffbar unnløstelse vanskelig gjør seg som en trussel. Likevel fremkommer det av strl. § 4 at der det er tale om handlinger vil også unnløstelse være straffbart med mindre det er uttrykkelig nevnt i

³³ Rt. 1984 s. 1164.

³⁴ Rt. 1992 s. 113 A.

³⁵ Kjerschow s. 571.

³⁶ Skeie II s. 125.

bestemmelsen eller fremgår av sammenhengen at det ikke skal være straffbart. I strl. § 227 er det ikke uttrykkelig nevnt at unnlatelse ikke vil rammes, ei heller synes ikke bestemmelsen i sin helhet å tilsi det. Dette taler for at også straffbar unnlatelse kan bli rammet av bestemmelsen.

En problemstilling er om de tilfeller der en truer med noe straffbart, men som ikke reelt vil la seg gjennomføre er en straffbar trussel etter § 227. I Rt. 1996 s. 226 anket tiltalte over lovanvendelsen til byretten da de fant at han hadde overtrådt strl. § 227. Faktum i saken var at tiltalte sent på kvelden hadde fulgt etter en 16 år gammel jente helt fra sentrum og hjem til jenta. Da hun sto ved inngangen til hjemmet sitt ropte han til henne og ba henne stoppe. Han rettet en pistol mot henne og beordret henne ned fra trappen i inngangspartiet. Jenta ble redd for sitt eget liv og gjorde som hun ble fortalt. Tiltalte plasserte pistolen mot hodet hennes samtidig som han holdt henne i albuen. Jenta klarte å komme seg løs, og ringte politiet like etter hun kom inn døren. Da tiltalte ble pågrepet viste det seg at pistolen var plumbert, og dermed var ikke trusselen gjennomførbar. Forsvarer begrunnet anken med at tiltalte ikke truet med noen objektiv straffbar handling, og at handlingene hans virket umotivert og uforståelig. Dette begrunnet han igjen med at pistolen ikke var brukbar og at han aldri hadde indikert at han ville begå alvorlig lovbrudd overfor jenta. Høyesterett viste til byrettens domsgrunner da de forkastet anken. I byrettens domsgrunner uttaler de at ”det avgjørende er ikke hvilke hensikter eller fullbyrdelsesforsett han måtte ha” og fortsetter ”det er tilstrekkelig... at A var klar over at hans handlinger, uttalelser og hele situasjonsbildet var egnet til å fremkalle alvorlig frykt hos B for at hun ville bli utsatt for en alvorlig forbrytelse”. At gjerningspersonen er klar over at trusselen ikke lar seg gjennomføre er således ikke straffriende. Det er hvordan fornærmede vil oppfatte truslene som er avgjørende, ikke om truslene lar seg reelt gjennomføre.

I tillegg må det straffbare som det trues med kunne føre til høyere straff enn 1 års hefte eller 6 måneders fengsel. Det er dermed ikke tilstrekkelig å true med noe som faller inn under strl. § 228 første ledd. I Rt. 1950 s. 648 var det et tilfelle der herredsretten hadde funnet tiltalte skyldig i overtredelse av strl. § 227 da han hadde truet med å ”ta” fornærmede. Høyesterett opphevet avgjørelsen på grunn av manglende domsgrunner. Og uttalte at ”Herredsretten angir i sine domsgrunner intet som helst om de omstendigheter hvorunder A har kommet med sin uttalelse, og nevner intet om grunnene til at denne i og for seg helt alminnelige uttrykksmåte, som kan ta sikte på alt fra en bebreidende bemerkning til fysisk vold, skal forstås som en

alvorlig trusel gående inn under strl. § 227". Dermed er det heller ikke tilstrekkelig å si at man skal "ta" noen eller lignende vanlige uttryksmåter, da det kan bety langt mindre betydelige handlinger enn de som faller inn under strl. § 227. Her kan en også se til HR 1994 s. 74 A. Tiltalte hadde anket over domsgrunnene til lagmannsretten, fordi domsgrunnene ikke sa noe om en spesifikk handling som det ble truet med. Høyesterett forkastet denne anken. Begrunnelsen var at selv om det syntes å være en mangel med domsgrunnen, og at trusselen var lite presis, så var omstendighetene slik at de fornærmede hadde grunn til oppfatte skuddet som en trussel for framtidige angrep mot liv eller helbred. Varselskuddet gjennom vinduet ble da ansett som en trussel om skade på liv eller helbred uten at dette ble uttalt eller på annen måte uttrykkelig framkom av ord eller handling.

Trusselen må også under omstendighetene være skikket til å fremkalle "alvorlig Frygt". Av ordlyden framkommer det at fornærmede må kunne oppfatte situasjonen svært skremmende. Og at det er den subjektive oppfattelsen av hendelsen som legges til grunn. Det framkommer også av ordlyden at det ikke er nødvendig at offeret for trusselen ble redd, men at trusselen var egnet til å fremkalle frykt eller redsel. Forarbeidene trekker i samme retning da de uttaler at det ikke er avgjørende at en modigere person ikke hadde blitt skremt.³⁷ I Rt. 1991 s. 919 uttalte Høyesterett at det må foreligge en vurdering av det tilfellet det er snakk om, og om trusselen var skikket til å fremkalle alvorlig frykt. Herredsrettens vurdering var som en generell konstatering og ikke en konkret vurdering av trusselen og forholdene i saken. Herredsrettens uttalelse var at "En trussel fremsatt ved hjelp av skytevåpen under slike omstendigheter er uten tvil skikket til å fremkalle alvorlig frykt hos de som er objekt for trusselen". At dette ble ansett for å være for generelt tyder på at det ikke holder med å si noe objektivt om hvordan en trussel vil bli oppfattet, men det må også vurderes hvordan den ble oppfattet i det konkrete tilfellet. På den andre siden synes Høyesterett å ta en mer generell tilnærming i Rt. 1994 s. 1604(side 1605), der de på samme vis uttaler at "trusselen var etter omstendighetene skikket til å fremkalle alvorlig frykt hos både voksne og barn". Dette synes å være i strid med det de uttalte i Rt. 1991 s. 919 der en lignende uttalelse ble ansett for å være for generell, og ikke en konkret vurdering om de som var utsatt for trusselen faktisk følte en alvorlig frykt. Det er vanskelig å se noen vesentlig forskjell på den uttalelsen som ble omtalt av Høyesterett som for generell, og den de selv kom med i en senere dom. Videre i Rt. 1994 s. 1604 er det heller ingen framleggelse av faktum som trekker i retning av at ofrene følte en alvorlig frykt. Det faktum som fremlegges av Høyesterett er kun vedrørende handlingene til

³⁷ Innst. O. VI (1889) s. 23.

den tiltalte. I tillegg framkommer det ikke noe i retning av hvordan adressatene oppfattet trusselen. På den andre siden kan det tenkes at Høyesterett anså situasjonen som så unik, i forhold til den tidligere dommen, at en gjengivelse av handlingene var konkret nok til å komme med en så generell uttalelse. I tillegg foretar ikke Høyesterett en bevisvurdering slik som lagmannsretten gjør det. Og da blir det vanskelig å vise hvilke faktorer som blir tillagt vekt.

I Rt. 1974 s. 205 (s. 206) uttaler Høyesterett at ”Det må også etter de konkrete omstendigheter være grunn til alvorlig frykt for at trusselen vil bli iverksatt. Om så er tilfellet, må i prinsippet vurderes på grunnlag av truselens innhold sett i sammenheng med de omstendigheter hvorunder den ble fremsatt”. Likevel kommer Høyesterett frem til at herredsrettens lovanvendelse ikke er uriktig da de kombinerer både objektive og subjektive vurderinger av hvordan trusselen ble oppfattet. Det var måten trusselen ble framsatt på, og måten politiet reagerte på som var utslagsgivende. Også dette viser Høyesterett til da de fremhever at herredsretten ikke bare har lagt vekt på en objektiv bedømmelse, men også om trusselen faktisk har fremkalt alvorlig frykt. Det er altså ikke bare omstendighetene rundt trusselen som er avgjørende, men også hvordan den blir oppfattet. Selv om ordlyden i lovbestemmelsen taler for at trusselen bare skal være skikket til å fremkalle alvorlig frykt så legger likevel Høyesterett vekt på om trusselen faktisk har skapt alvorlig frykt hos adressaten.

2.4.4. Annen utilbørlig atferd

Ordlyden ”annen utilbørlig atferd” taler i retning av en adferd som er kritikkverdig, og kan være av annen art enn det som tidligere er listet, eller en kombinasjon av adferd som ville falt utenfor de andre straffbarhetsvilkårene. Dette fordi det ville ikke vært tale om en ”annen” adferd om det kunne subsumeres under de andre vilkårene i bestemmelsen. Utilbørlig blir brukt i andre straffebud, f.eks. strl. § 250, der det i Rt.1913 s. 750 framkommer at det avgjørende er om handlingen ut fra en etisk vurdering er utilbørlig. Dette taler i retning av at det er tale om en kritikkverdig handling. Det må likevel være tale om en etisk vurdering som det er alminnelig enighet om. Selv om det er to forskjellige bestemmelser så kan forståelsen av ordlyden i § 250 gi en liten veiledning på hva som anses som utilbørlig. Forarbeidene velger å eksemplifisere ordlyden i stedet for å si hva den direkte betyr.³⁸ Eksempler som blir listet er ”å lage falske ekteskaps- og arbeidsannonser for å lure personer inn i prostitusjon

³⁸ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 97-98.

eller tvangsarbeid..”. Dette tilsier at det ikke må være tale om likeartet adferd som tidligere nevnt i bestemmelsen, men bare at adferden er utilbørlig. Det blir også nevnt ”debt-bondage” som betyr at personer blir tilbudt arbeid i et annet land, men arbeidsgiver dekker reiseutgifter etc. slik at arbeideren allerede står i gjeld når han/hun starter arbeidet. Og siden lønnen til arbeideren er svært lav og hele tiden blir trukket for gjeld vil arbeideren ikke kunne bryte arbeidsforholdet før etter svært lang tid, eller aldri. Disse forskjellige eksemplenes art i forarbeidene taler i retning av det som ble uttalt i Rt. 1913 s. 750 vedrørende strl. § 250, at en må bestemme ut fra en etisk vurdering hva som er utilbørlig. Det omfatter i alle fall rettstridig adferd. Spørsmålet er om også lovlig adferd som er i etisk grenseland skal omfattes av bestemmelsen.

Formuleringen ”annen utilbørlig adferd” er vid, og en kan si at de andre gjerningsvilkårene er å anse som utilbørlige. Likevel har lovgiver valgt å presisere de andre vilkårene i gjerningsbeskrivelsen, i stedet for å kun si at utilbørlig adferd vil straffes og at vold etc. må innfortolkes. Dette tilsier at en kan se på vilkåret om ”annen utilbørlig adferd” som en sikkerhetsventil, som er ment å fange opp de tilfeller som vil havne utenfor ordlyden i de andre straffbarhetsvilkårene, men som en likevel vil si er utilbørlige handlinger.

I Rt. 2006 s. 111 var faktum slik: To personer ble tiltalt for menneskehandel med prostitusjonsformål på bakgrunn av at de bedrev organisert prostitusjonsvirksomhet i Trondheim fra august 2003 til oktober 2004. Denne virksomheten var basert på 6 kvinner(hvorav en under 18 år) som hadde blitt rekruttert av en tredjemann i Estland, og sendt til Norge. Høyesterett subsumerer ut fra at det er tale om misbruk av sårbar situasjon(på bakgrunn av tiltalen). Under momenter for straffutmålingen i saken uttalte Høyesterett blant annet at de tiltalte ”har drevet en planmessig, økonomisk motivert virksomhet i organiserte former over lengre tid med kvinnenes fysiske og psykiske helse som innsats”. Og at virksomheten synes å fremstå ”som en kynisk utnyttelse av unge kvinner i en sårbar situasjon”. Særlig det første sitatet taler for at det er tale om en ”annen utilbørlig adferd” uten at Høyesterett uttrykkelig sier det. Momentene som blir dratt frem her støtter ikke argumentet til den sårbare situasjonen ofrene var i, men heller adferden til de tiltalte. Det var heller ikke nødvendig da det er tale om momenter for straffutmålingen. At virksomheten synes å fremstå som en kynisk utnyttelse av den sårbare situasjonen til kvinnene, taler for at Høyesterett i dette tilfellet blander vilkårene, og bruker den kritikkverdige adferden i straffutmålingen. Det er tale om en kritikkverdig virksomhet, og forholdene etter at en sårbar situasjon har blitt

utnyttet, det var således tale om en type adferd. Dette er riktignok kun momenter som ble brukt ved straffeutmåling, og en kan ikke legge vekt på dette i forhold til å søke avklaring fra Høyesterett om hva som anses som utilbørlig adferd etter § 224. Likevel kunne disse momentene som ble trukket frem ved straffutmålingen vært momenter som talte for utilbørlig adferd, da de beskriver adferden til handlerne og ikke den sårbare situasjonen til tiltalte. Andre mener at det vil være riktig å subsumere forholdene i Trondheim under ”annen utilbørlig atferd” fordi det er slik jentene ble behandlet i Norge, og at ”misbruk av sårbar situasjon” mer lar seg bruke på rekrutteringsstadiet fordi det er bakgrunnen deres som gjør dem sårbare.³⁹

Jeg er til dels enig i denne sistnevnte vurderingen, da rettspraksis og forarbeider taler i samme retning. Det er ved rekrutteringen at en vanligvis taler om en sårbar situasjon. Utilbørlig adferd passer bedre ved vurderingen av forhold som skjer før og etter rekrutteringen. Men også under vurderingen av hva som er en sårbar situasjon kan de omstendigheter som offeret bringes inn i tillegges vekt (Rt. 2013 s. 1247, se overfor pkt. 2.4.2.).

Dette viser at vurderingsmomentene er komplekse, og noen omstendigheter som kan anses som utilbørlige vil likevel subsumeres under sårbar situasjon. Dette styrker den tidligere vurdering av at ”annen utilbørlig atferd” er søkt å virke som en sikkerhetsventil som skal fange opp de tilfeller der en ikke kan dømme handlerne etter de andre vilkårene. Noe som også taler i retning av at lovlig adferd som er uetisk vil kunne subsumeres under utilbørlig adferd i de tilfeller der handleren har oppfylt de øvrige vilkår i strl. § 224. Dette fordi en da sikrer at handlerne ikke kan omgå ordlyden i bestemmelsen, og vilkåret ”annen utilbørlig adferd” oppfyller da sitt formål om å være en sikkerhetsventil.

2.5. Formålet

2.5.1. Prostitusjon

Av strl. § 224 første ledd, bokstav a framkommer det at prostitusjon eller andre seksuelle formål er et formål som forledelsen eller utnyttelsen kan ha. Ordlyden ”prostitusjon” må etter forarbeidene forstås på samme måte som i strl. § 202 tredje ledd.⁴⁰

³⁹ Linn Rognli Hansen – Menneskehandel til prostitusjonsformål s. 29.

⁴⁰ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 98.

Andre seksuelle formål rammer ikke bare den seksuelle handling, men også det å få noen til å utføre slike handlinger. Eksempler er formidling av barn til pedofile nettverk, eller å formidle ekteskap med kvinner med barn der det er seksuell utnyttelse av barnet som er formålet med ekteskapet.⁴¹

2.5.2. Tvangsarbeid

Strl. § 224 første ledd, bokstav b omfatter de tilfeller av menneskehandel med tvangsarbeid som formål, eller tvangstjenester, herunder tigging. Med tvangsarbeid menes de tilfeller der den som blir utnyttet ikke frivillig har kommet inn i arbeidssituasjonen, og/eller ikke kan komme seg ut av den.⁴² Tilfeller som der en lokker personer til fremmed land der de ikke har oppholdstillatelse, og de blir tvunget til å arbeide for ikke å bli sendt tilbake. Tvangstjenester er noe som også framkommer i Palermoprotokollen art. 3 a, som strl. § 224 er et uttrykk for. Med tvangstjenester menes det å dekke de situasjoner som ikke blir regnet som vanlig tigging. Gatemusikanter som spiller musikk mot vederlag vil ikke bli regnet som tiggere, men om de har blitt forledet eller utnyttet inn i dette arbeidet med bruk av de tvangsmidler i første ledd vil dette komme inn under bestemmelsen⁴³. Med tigging menes det å be andre om penger eller andre midler, herunder alminnelig tigging(betling), og mer kvalifisert form for tigging ved truende atferd eller at en opptrer plagsomt.⁴⁴

2.5.3. Krigstjeneste

Strl. § 224 første ledd, bokstav c omfatter krigstjenester i fremmed land. Noe som er en videreføring av ordlyden ”fremmed krigstjeneste”.⁴⁵ Dette omfatter også militærtjeneste i fredstid.⁴⁶

2.5.4. Fjerning av organer

Av første ledd, bokstav d er også fjerning av en annen persons organer straffbart som menneskehandel dersom de øvrige vilkår for menneskehandel foreligger. Forarbeidene gir eksempler på hva som vil falle inn under bestemmelsen og nevner bl.a ”den som bortfører

⁴¹ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 98.

⁴² Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 98.

⁴³ Ot.prp.nr.50 (2005-2006) s. 11.

⁴⁴ Ot.prp.nr.50 (2005-2006) s. 10.

⁴⁵ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 98.

⁴⁶ www.rettsdata.no, note 1851 under strl. § 224.

barn for at organer skal kunne tas ut av dem og selges til medisinsk bruk. Bestemmelsen vil også kunne ramme den som ved å misbruke en persons sårbare situasjon får vedkommende til å donere f.eks. en nyre”.⁴⁷ Det er dermed søkt å hindre utnyttelse eller forledelse av personer for å selge deres organer, enten ved transportering av personen selv eller organene. I utgangspunktet ville man tenkt på transport av mennesker over landegrenser når en taler om menneskehandel, men som man ser av eksemplene i forarbeidene er det ikke bare søkt å hindre transport av mennesker, men også deres organer.

3. Tilfellet Voodoo (Juju)

Nigerianere utgjør en av de største grupper av ofre for menneskehandel.⁴⁸ Det finnes mange tilfeller der afrikanske kvinner (særlig fra Nigeria) som ved menneskehandel må avlegge en voodoo-ed, og der denne blir brukt til å true kvinnene i ettertid. Det første spørsmålet som dukker opp er hva voodoo er.

Voodoo er en form for okkult religion som finnes hovedsakelig i det vestre Afrika. Spesielt i Ghana og Nigeria. Ånder i trær, mennesker og verden for øvrig er det voodoo sentrerer seg rundt. Dette er en religion der trolldom eksisterer og har stor makt. Mange kvinner som er ofre for menneskehandel, fra Nigeria og andre land der voodoo står sterkt, må avlegge en voodoo-ed før avreise fra hjemlandet. Ritualet foregår hos en voodoo-prest der kvinnene legger igjen hår, kjønnsår, menstruasjonsblod o.l. i hellige krukker hos presten. Dette for at presten skal få en så sterk åndelig makt over kvinnene at presten kan nå de over hele verden med sin magi.⁴⁹ Et brudd på en slik ed kan føre til forbannelser overfor ofret eller dens familie. Disse forbannelsene kan være alt fra ulykke/uflaks til død. Slik ed avlegges ikke generelt, men er noe som handlerne bruker for å få kontroll over ofrene. Det er handlerne som får kvinnene til å avlegge en slik ed før de reiser.

Nigerianerne opplever ofte at de først må avlegge en voodoo-ed før de forlater Nigeria. Ritualet vil være rolig, og uten press. Det hele går rolig og pent for seg. Her er det ofte tale om voodoo-eder som skal føre til lykke på reisen, eller for å sikre taushet og lojalitet mot

⁴⁷ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 98.

⁴⁸ Rune Hjarnø Rasmussen – Menneskehandel og JUJU 1. Utg. 2011, s. 14.

⁴⁹ Se <http://www.dbtv.no/?vid=2864655498001> og Rune Hjarnø Rasmussen – Menneskehandel og JUJU 1. Utg. 2011 s. 9, 20, og 21.

handleren.⁵⁰ I tillegg taler mye for at de må avlegge en ny ed når de ankommer Europa. Denne eden er mye mer truende og pressende, det er også ved den nye eden, at offeret havner i gjeld til handleren.⁵¹ Slik at en både er økonomisk og spirituelt bundet til handleren. Denne voodoo-eden gjør at begge voodoo-eder i ett blir sterkere og mer skremmende. Voodoo er ikke bare ment som et pressmiddel mot ofrene for at de skal adlyde, men også for å hindre dem i å samarbeide med politiet.⁵²

Problemstillingen blir da, i det tilfelle en som blir utsatt for handel med f.eks. prostitusjonsformål, og konfrontert med følgene av brutt voodoo-ed kan anses som en trussel etter norsk straffelovgivning.

3.1. Voodoo som trusler

Som nevnt tidligere er en straffbar trussel de tilfeller der en ved ord eller handling, truer med et ”straffbart foretagende” under omstendigheter der trusselen er skikket å fremkalle alvorlig frykt hos adressaten. Av ordlyden støter en på et problem i strl. § 227 i vurderingen av om voodoo skal anses som en straffbar trussel. Nemlig kravet om at det trues med en handling som har en straff høyere enn 1 års hefte eller 6 måneder i fengsel. Det er ikke straffbart å true med forbannelser, eller annen trolldom. Slike trusler vil dermed i utgangspunktet falle utenfor hva som er trusler etter strl. § 224.

Neste spørsmål blir hvordan en skal tolke innholdet i forbannelsen. Kan innholdet i forbannelsen gjøre at voodoo-eden faller innenfor vilkåret trusler? Vanligvis vil brudd på en voodoo-ed føre til en forbannelse som vil ramme familie eller selve personen med død eller skader. En kan dermed si at i kjernen trues offeret med drap eller legemsbeskadigelse, noe som er straffbart etter norsk lov. På den andre siden er trusselens innhold betinget av at den blir utført med voodoo. Det finnes ingen vitenskapelige bevis på at voodoo faktisk fungerer i praksis. Dette vil trekke i en retning av at trusler om drap via voodoo ikke kan anses som å være reelle trusler om drap. Likevel kan en trekke linjen i den retning av det som det egentlig trues med er det viktigste. Ikke på hvilken måte det kommer til å skje. Dersom din mor blir drept er det likegyldig om drapet skjedde med det du tror er voodoo eller på en annen måte. Ved en slik voodoo-ed er det like sannsynlig at bakmenn vil drepe familien din på en annen

⁵⁰ Rune Hjarnø Rasmussen – Menneskehandel og JUJU 1. Utg. 2011 s. 21.

⁵¹ Rune Hjarnø Rasmussen – Menneskehandel og JUJU 1. Utg. 2011 s. 24.

⁵² <http://www.dbtv.no/?vid=2864655498001> - jf uttalelser fra Aondoaver A. Kuttuh, og anonymt offer.

måte, og si at det er voodoo som første til at drapet skjedde. Offeret har ikke noen måte å sjekke dette opp på, og siden en ikke kan vite om bakmennene ved menneskehandel vil utføre trusselen selv i tilfellet der voodoo ikke fungerer så må en kunne si at trusselen er reell. På dette området er statsadvokat Rudolf Christoffersen enig med meg, da han uttaler(via epost): ”Voodoo pakten består ofte i at dersom kvinnen bryter avtalen vil det få konsekvenser for henne eller hennes familie. Disse ”konsekvensene” kan være vold eller på henne eller familiemedlemmer. Denne type trusler vil således være å anse som straffbare trusler etter § 227, og således også rammes av § 224”. Trusler om voodoo er dermed i veldig mange tilfeller straffbart.

Er en trussel om voodoo skikket til å fremkalle alvorlig frykt?

Som vist til tidligere er det langt på vei den subjektive oppfatningen av trusselen som må legges til grunn. Det er ikke nok å si at det ikke kan fremkalle alvorlig frykt bare fordi noen andre ikke hadde latt seg skremme. Men kan noe overnaturlig som fremkaller alvorlig frykt hos en troende person anses som frykt som faller inn under bestemmelsen i straffeloven? Om en drar problemstillingen lengre, kan man spørre seg; Om noen tror på spøkelser og blir truet med at et spøkelse vil ta dem, vil dette være skikket til å fremkalle alvorlig frykt etter straffeloven? Er den subjektive oppfatning nok, eller må en ha en objektiv grense for hva som går inn under bestemmelsen?

Det kan vanskelig forsvares å si at en trussel om spøkelser falle inn under ”saadanne Omstændigheder, at Truselen er skikket at fremkalde alvorlig Frygt”. Det er nok heller ikke dette som har vært tanken. Det sier seg selv at i et tilfelle der noen har en kniv og sier de skal stikke deg, så har det ingenting å si om noen andre ikke ville blitt redd. I vårt tilfelle befinner vi oss i et grenseland. Er det nok å si at de fleste ikke tror på voodoo, og at dermed denne trusselen ikke er skikket til å fremkalle alvorlig frykt slik som ved trusler om spøkelser? Som vi har sett tidligere er det den subjektive oppfatningen av situasjonen som må legges til grunn. Dette framkommer av ordlyden ”saadanne Omstændigheder...”. At flertallet av mennesker i Norge er overbevist om at voodoo ikke er ekte kan ikke legges til grunn ved vurderingen av om det er skikket til å fremkalle alvorlig frykt, jf. forarbeidene som sier at det at noen andre ikke blir redd ligger utenfor vurderingen(pkt. 2.2.3.). I land som Nigeria tror de at voodoo eksisterer, og forbannelser og lignende skaper en stor frykt blant befolkningen. Det vil stille

seg på lik linje med det tidligere eksempelet fra rettspraksis om våpenet som var plombert.⁵³ På den andre siden så er det en generell oppfatning blant mennesker at en pistol er farlig. Den samme tilslutningen har en ikke når det kommer til vurderingen av hvorvidt voodoo er farlig. Dette taler for at trusler om voodoo ikke er skikket til å fremkalle alvorlig frykt, mens en pistol er det. Trusselen i begge tilfeller lar seg ikke gjennomføre, men den oppfattes som reell av adressaten. Dette fører til at adressaten gjør som det de blir bedt om i frykt for konsekvensene. Dette er et argument som trekker i retning av at en må legge ofrenes oppfatning av situasjonen til grunn. Voodoo er noe som eksisterer i deres kultur, og det er norsk rett nødt til å ta på alvor. Særlig siden Norge er bundet til å bekjempe menneskehandel, ikke bare på et nasjonalt nivå, men også på internasjonalt nivå.⁵⁴ Det at flere nasjoner anerkjenner denne religion og tror på dens makt, trekker også i retning av at en må vurdere dette på lik linje som en trussel med plombert pistol.

Den objektive grensen virker langt på vei å være satt med ordlyden ”straffbart foretagende”. Da den setter grenser for hva en i det hele skal ta opp til vurdering.

Hva om den konsekvensen som det trues med ved brudd av pakten er en forbannelse som vil bringe sykdom og/eller ulykke til offeret eller familien?

Her vil fortsatt den subjektive frykten være reell, men det som det trues med er her utenfor straffeloven. Rent fra ordlyden kan det da heller ikke straffes etter §227 eller §224. Det vi støter på her blir da et problem, særlig i de tenkte tilfeller der det heller ikke er tale om oppfyllelse av de andre vilkårene. Om en bare skal betrakte trusselen vil dette havne utenfor straffelovens bestemmelser. En trussel om at sykdom eller uflaks vil ramme deg er ikke straffbart. Med mindre en sier at en sykdom som for eksempel miltbrann vil ramme. For miltbrann kan en smitte andre med gjennom post eller lignende. Men er vanskelig å kunne si at en ren trussel om sykdom vil være å anse som straffbart. Å smitte noen med sykdom er delvis kriminalisert gjennom strl. § 237, men den rammer bare de som ved uaktsomhet gir noen en sykdom som nevnt i § 229 (om skade på legeme). Det er mange sykdommer som vil havne utenfor § 229, og dermed utenfor hva som er straffbare trusler. I de tilfeller der trusselen gjelder ulykke eller uflaks, vil det i alle tilfeller falle utenfor bestemmelsen. Det er her noe av problemet ligger i tilknytning til voodoo. Disse kvinnene tror voodoo eksisterer og dermed er slike trusler skikket å skape frykt. De tror at et brudd på en slik pakt vil medføre

⁵³ Rt. 1996 s. 226.

⁵⁴ Palermoprotokollen art. 2 og 4.

sykdom og ulykke til seg eller familien. Siden et pressmiddel av slik karakter ikke kan anses omfattet av straffeloven kan handlerne fortsette med sin utnyttning. Det oppstår da et ”smutthull” i loven.

En kan se disse truslene om bruk av voodoo i lys av Rt. 1996 s. 226(omtalt overfor), der Høyesterett i sin avgjørelse uttalte at ”det er tilstrekkelig...at A var klar over at hans handlinger, uttalelser og hele situasjonsbildet var egnet til å fremkalle alvorlig frykt hos B for at hun ville bli utsatt for en alvorlig forbrytelse”. I denne uttalelsen ligger flere momenter. Blant annet det at det ikke er nødvendig at truslene er gjennomførbare, men at gjerningspersonen er klar over at trusselen han fremsetter er egnet til å fremkalle alvorlig frykt. Bakmennene i handel av nigerianske kvinner er veldig klar over deres overtro, de hadde ikke brukt tid på å inngå en voodoo-ed om slik ikke var tilfellet. Derfor taler denne dommen i retning av at trusler om voodoo vil være straffbart når den er rettet mot en som tror på det. Men, dette vil bare gjelde de tilfeller der en truer med voodoo, og drap eller skade vil være resultatet, jfr. ordlyden ”alvorlig forbrytelse”. Det er ikke en forbrytelse å kaste en forbannelse over noen. Slik havner forbannelser ved brudd av voodoo-eder utenfor hva domstolene mener er trusler.

Er det noen måter å forebygge dette på?

En måte vil være å si, at om du truer noen med noe de har en overbevisning om, som skaper en alvorlig frykt og kan brukes som pressmiddel, så vil dette være straffbart etter strl. § 224. Det første problemet med en slik tilnærming er at en åpner for veldig mange straffbare trusler, og at dette er noe som vil oppta for mye av ressursene til politiet. En løsning på dette problemet vil være å la truslene være betinget av kultur. Kan en ikke påvise at denne overtroen eller religionen er forankret i en kultur vil det falle utenfor straffeloven. På den måten unngår en at noen sier de er redd spøkelser eller asfalt og dermed at trusselen de har blitt utsatt for er straffbar. Samtidig skapes det en mulighet for at trusler basert på kulturell overtro skal være straffbart.

Det er problematisk at noen kan slippe straff fordi det er trusler som ikke omfattes av det norske rettssystemet, fordi vi ikke anser selve trusselen som alvorlig nok. Likevel vil hensyn til effektivitet, kriminaliseringsinflasjon, og økonomi tale mot en slik løsning. På den andre siden bør det rent juridisk ikke være problematisk med en slik regel. Det krever at en åpner for at pressmidler og trusler som er egnet til å gi handlerne makt over sine ofre blir omfattet av

ordlyden. Å la kulturelle overbevisninger styre hvor en fører rettssystemet taler mot en slik løsning. Dette fordi det da blir forskjellsbehandlet på bakgrunn av hvor du kommer fra og hvordan kultur du har. Rettssystemet vil ikke lenger være likt for alle. På den andre siden taler hensynet til hvert individs rettssikkerhet sterkt. Om en skal kunne utnytte personer fordi de er fra en kultur med annen oppfatning enn den norske, og således slippe straff, vil dette være noe som skaper en stor følelse av urett i et samfunn. Prinsippet om likhet for loven kan på sin side tale for at en ikke skal ta anvende loven basert på kulturelle forskjeller.

Er det en annen del av straffebudet som kan være dekkende for slike trusler?

3.2. Er voodoo annen utilbørlig atferd?

Jeg vil ikke gå inn i en drøftelse om hva som ligger i ordlyden da dette er redegjort for tidligere (se pkt. 2.4), men vil bruke ord og forhold som er trukket frem i den tidligere redegjørelsen.

Av ”annen utilbørlig atferd” er blant annet debt-bondage en handling som er straffbar (se overfor). Det er tale om de tilfeller der ofrene stiller seg i gjeld, som de sjeldent eller aldri vil klare å betale tilbake. En kan se på voodoo-eden som en slik ”debt-bondage” siden det er snakk om en lignende forpliktelse, selv om det ikke direkte er tale om penger. På den andre side kan en ikke helt sammenligne det med gjeld, da en ikke er skyldig noe. En har kun inngått en type pakt/avtale med konsekvenser ved brudd. Ofte blir dette også brukt i tillegg til at en har opparbeidet gjeld, og dette tilsier to forskjellige type handlinger. Og at voodoo-eder da ikke kan sees på som debt-bondage. Som vi har sett overfor i pkt. 2.4 så er utilbørlig adferd handlinger som en ut fra en helhetlig vurdering anser som kritikkverdige.

Når en bruker et middel for press som en vet vil skape frykt og lojalitet hos den en utsetter det for, vil dette tale i retning av en utilbørlig atferd. Det er ikke bare middelet som kan være utilbørlig, men også det en vet om offeret og hensikten med presset. En vil ikke kunne si at det er utilbørlig atferd å true noen med forbannelser om den personen ikke er overtroisk. Men dersom handleren vet at denne personen er sterkt overtroisk, og kanskje i tillegg har dette som religion, da nærmer vi oss noe som kan anses som utilbørlig atferd. Dette er også grunnen til at ordlyden ”annen utilbørlig atferd” er inntatt i bestemmelsen. En har ønsket å straffe de tilfeller som ikke faller inn under ordlyden i de andre vilkårene. Det er for å sikre at det ikke oppstår store smutthull i loven og at en lager et sikkerhetsnett som fanger opp den type tilfeller. Dette taler for at press med overtro mot dypt religiøse mennesker er slik ”annen

utilbørlig atferd". Det vil være vanskelig å forsvare at en handler inngår en religiøs pakt med et offer, og at denne pakten senere blir brukt som pressmiddel for at offeret skal gjøre slik handleren vil, og at dette ikke skal anses som utilbørlig atferd eller straffbart. På den andre siden er det vanskelig å åpne opp for at overtro skal anses som straffbart, siden en da kan anse for eksempel trusler om spøkelser som utilbørlig atferd. Det må derfor være mulig å trekke en objektiv grense for hva som skal anses som utilbørlig atferd. Om en lar den subjektive oppfatning være det eneste som er utslagsgivende vil både bevisførsel og antall saker bli et problem. Da kan det resultere i misbruk av bestemmelsen fra personer som egentlig ikke er ment å omfattes av bestemmelsen. Hvor en skal trekke en slik linje er allerede vanskelig da det ikke eksisterer rettspraksis på hva som anses som utilbørlig atferd, og i alle fall ikke i forhold til voodoo, eller andre typer forbannelser.

Som tidligere nevnt overfor (pkt. 2.4) taler mye for at "annen utilbørlig atferd" er å anse som en sikkerhetsventil som skal fange opp tilfeller som ikke omfattes av de andre vilkårene. Å tvinge noen inn i en voodoo-ed er noe som kan anses som slike tilfeller vilkåret er ment å fange opp. Manglende rettspraksis gjør det likevel vanskelig å vise hvor en skal trekke grensen for hva som omfattes av ordlyden. Så frem til en får en bedre avklaring kan en ikke med sikkerhet si at det å tvinge ofrene til å inngå en voodoo-ed er "annen utilbørlig atferd".

Kan en voodoo-ed eller trusler om voodoo sette ofrene i en sårbar situasjon?

3.3. Skaper voodoo en sårbar situasjon?

Som nevnt under redegjørelsen for sårbar situasjon (overfor 2.3) kan trusler som ikke er straffbare være et moment ved vurderingen av sårbar situasjon. Dette åpner for at trusler om forbannelser som fører til sykdom eller ulykke vil være et moment i om det er tale om sårbar situasjon. Særlig i de tilfeller der dette er noe som er en del av kulturen ofrene kommer fra.

Men hva med voodoo-pakten?

I LB – 2013 – 100192 var saken slik at en nigeriansk kvinne var tiltalt for menneskehandel eller medvirkning til det. Fornærmede i saken hadde forklart saksforholdet slik: "I januar 2008 i Oslo tok A imot B og skaffet henne plass i en leilighet i --, hvor det bodde flere prostituerte fra før. B kom fra Spania via Sverige med buss samme dag. Hun hadde prostituert seg i Spania for å fremskaffe 35.000 Euro som bakmenn ved prostitusjonen hadde avkrevd

henne for transport fra Nigeria til Spania ca. to år tidligere. Før avreise fra landsbygda i Nigeria hadde en eller flere av de samme personene tatt B med til en heksedoktor der hun gjennomgikk et trolldomsritual hvor hun ble fortalt at det ville bli kastet en forbannelse over henne dersom hun ikke betalte penger til den eller de som fraktet henne til Europa. En person som kalte seg 'C*' og som styrte prostitusjonsvirksomheten hennes i Spania, skaffet henne flybillett og falske identitetspapirer slik at hun kunne reise til Sverige og Norge. I Oslo ble hun møtt av en ikke identifisert person som oppga å hete 'Tapu', og som fraktet henne i drosje til leiligheten i --. A avkrevde henne 3.500 kroner i leie pr. måned for plass i leiligheten hun delte med flere andre og instruerte henne om at 'hun måtte prostituere seg ute, ikke inne, og at jobben var hard', eller lignende. A var klar over at Bs eneste mulighet til å betale for opphold i leiligheten og til bakmenn var å skaffe seg inntekter ved prostitusjon".

Den nigerianske kvinnen ble frifunnet da lagmannsretten ikke fant det bevist utover rimelig tvil at det som fornærmede(B) fortalte var riktig. Dette fordi det var kun fornærmedes forklaring som var hovedsakelige bevis, og det manglet beviser for situasjonen i Nigeria og Spania ut over forklaringene. Lagmannsretten sier likevel at det som er beskrevet om fornærmedes historie i tiltalegrunnlaget er en utnyttelse av en sårbar situasjon og oppfyller grunnvilkåret i bestemmelsen.⁵⁵På bakgrunn av dette kan en se momenter som taler for at trusler om forbannelser kan havne under utnyttelse av sårbar situasjon. I tiltalegrunnlaget som lagmannsretten siterer sies det ikke noe om hvilken situasjon fornærmede var i før voodoo-ritualet fant sted. Det som danner grunnlaget for den sårbare situasjonen i dette tilfellet er nemlig selve paktens som fornærmede måtte inngå. Dette taler for at inngåelse av en voodoo-pakt kan anses som å sette noen i en sårbar situasjon. Fornærmede var kanskje ikke i en sårbar situasjon i utgangspunktet, men havnet i den som utslag av voodoo-pakten. Voodoo blir ikke nevnt uttrykkelig, men det er ikke til å legge skjul på at det er voodoo som er dominerende i Nigeria, og at de forhold som beskrives passer beskrivelsene av voodoo.

I dette tilfellet ble fornærmede solgt videre fra bakmenn i Spania til tiltalte i Norge. Ut fra lagmannsrettens uttalelse tilsier faktum i saken at A hadde utnyttet den sårbare situasjonen som fornærmede var i. Og at denne sårbare situasjonen var direkte knyttet til trolldomsritualet. På den andre siden kan det også tenkes at denne sårbare situasjonen var et resultat av at hun hadde havnet i gjeld til disse bakmennene og at A valgte å utnytte dette ved

⁵⁵ LB-2013-100192

å kjøpe B av dem. For mellom bakmennene og B vil en kunne si at slik gjeld vil være å anse som ”debt-bondage” som etter forarbeidene havner under ”annen utilbørlig atferd”(se overfor), men at utnyttelse av slike forhold vil være ”misbruk av sårbar situasjon”. Det er altså en forskjell på i hvilken sammenheng handlinger blir gjort. Likevel hadde det da ikke vært nødvendig av lagmannsretten å fremheve forholdene rundt trolldomsritualet om ikke det var et viktig moment i saken. Og i alle fall ikke gi det så stor plass i grunnlaget(selv om tiltalegrunnlaget blir utformet av aktor, så kan retten velge å fremheve det de mener er relevant for vurderingen av saken). Dette taler i retning av at trolldomsritualet er et av de sentrale moment for vurderingen av utnyttelse av sårbar situasjon. Det kan tenkes at den gjeldssituasjonen B havnet i var tilstrekkelig for å anse det som en sårbar situasjon, og at trolldomsritualet var regnet som en forsterkende faktor.

Da blir spørsmålet videre om det å danne slik voodoo-pakt i seg selv er å havne i en sårbar situasjon?

Det som er en faktor i retning av at det taler for en sårbar situasjon er at det er voodoo-pakten som hindrer offeret fra å prøve å flykte eller la være å betale gjelden sin. Offeret føler seg fanget, for konsekvensene er i offerets oppfatning så store om hun skulle prøve å komme seg unna eller ikke adlyde at det ikke er en mulighet. Trolldom finner deg uansett. På den andre siden stiller forarbeidene et krav til at det ikke skal være en reell mulighet til å gjøre noe annet enn å adlyde. Om det er en forbannelse som holder deg igjen er ikke det tale om at det ikke finnes andre reelle muligheter. Men videre uttaler forarbeidene at dette gjelder for offeret av menneskehandelen jf. ”den det gjelder”.⁵⁶ Dette taler for at det er en subjektiv oppfatning av situasjonen som også legges til grunn, og hva offeret anser som valgmuligheter eller mangel av slike. Likevel tyder de eksemplene som forarbeidene stiller opp(se overfor 2.2) at det er situasjoner der det er tale om at en er fattig tigger eller lignende. Men som i saken overfor så er fornærmede havnet i en situasjon som gjør at en forbannelse vil ramme henne og hennes familie om hun ikke adlyder handlerne. For fornærmede er det da ingen andre akseptable valg enn å underkaste seg. Fornærmede er overbevist om at voodoo eksisterer og at dermed vil en forbannelse ramme også hennes familie. Voodoo finner deg uansett og det nytter dermed ikke å flykte. Dette taler for at når en har en bakgrunn i en kultur der slik trolldom er en religion og

⁵⁶ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 97.

en overbevisning hos de fleste, så må en legge vekt på at slik trolldom er ekte for offeret, i vurderingen av valgmulighetene til et offer for menneskehandel.

Tiltalte i saken (ut fra fornærmedes forklaring som danner tiltalegrunnlaget) utnytter dermed en situasjon som fornærmede er i der hun ikke har noen andre valg. Tiltalte kjøpte dermed en person av handlerne, og utnyttet at hun var i en sårbar situasjon der hun ikke hadde andre valg enn å godta dette. Som sagt tidligere tyder mye på at den sårbare situasjonen som det er tale om i lovbestemmelsen, at offeret må være i denne situasjonen når hun blir utnyttet. Om hun blir satt i en sårbar situasjon av handlerne vil mye tale for utilbørlig atferd. I den nevnte sak er det forskjellige handlerne og ingen vet om de har en forbindelse. Tar en utgangspunkt i at de er uavhengige av hverandre, og at tiltalte i saken kjøper fornærmede av noen som allerede har tatt henne til Europa, så vil den situasjonen som fornærmede er i når tiltalte kjøper henne være det som danner grunnlaget for vurderingen om det er en sårbar situasjon. Da blir voodoo-pakten sentral. Det er den som hindrer offeret i å flykte eller stille seg imot handlerne. Legger en vekt på den subjektive oppfattelsen av situasjonen så finnes det ingen akseptable valg for offeret. Det taler for en sårbar situasjon etter straffeloven. En situasjon som tiltalte velger å utnytte. Hadde tiltalen vært mot de første handlerne som inngikk denne voodoo-pakten med offeret kunne det teoretisk sett vært tale om utilbørlig atferd (om offeret ikke allerede var i en sårbar situasjon). Dette fordi de setter offeret i en sårbar situasjon ved å inngå denne voodoo-pakten. Det finnes ingen rettspraksis som svarer direkte på spørsmålet, men ut fra det rettskildematerialet som er tilgjengelig så taler det i retning av at å være bundet av en voodoo-ed er å være i en sårbar situasjon. Men det rettskildematerialet tilsier også at vi ikke kan si at dette er tilstrekkelig klart.

3.4. Avsluttende bemerkninger

Slik det framstår kan voodoo både i form av trusler og som en pakt være viktig ved vurderingen av om det er tale om menneskehandel. Trusler om voodoo kan enten gå så langt som å anses som straffbare (vold, drap o.l.), men kan også falle utenfor hva som anses som straffbare trusler og utgjøre et moment ved vurderingen av sårbar situasjon (ved trusler om forbannelser eller ulykke). En voodoo-ed kan føre til at en sårbar situasjon oppstår. Men med det rettskildematerialet som eksisterer kan en ikke si om en voodoo-ed i seg selv er tilstrekkelig, men det er klart et sterkt moment. Problemet med forbannelser som trusler og at

de ikke i seg selv er straffbare synes langt på vei å være løst ved at en bruker det som moment i vurderingen av sårbar situasjon. Det som ennå synes å være problematisk er bevisføring og kunnskap om hvordan handlerne opererer. På dette punktet er det nødt til å bli etablert et større internasjonalt samarbeid der en kartlegger hvilke pressmidler og former for utnyttelse som ofrene blir utsatt for. Nylig var Aondoaver A. Kuttuh, en politimann fra det nasjonale nigerianske byrået mot menneskehandel, på besøk i Norge der han delte sin kunnskap med det norske politiet.⁵⁷ Noe som tyder på at også politiet tar problematikken rundt voodoo seriøst, og at dette er et reelt problem. Fortsetter det i denne retningen vil en få økt forståelse for den kulturelle bakgrunnen til ofrene, og hvilke midler handlerne tar i bruk. Dette vil igjen føre til et sterkere bevisgrunnlag i tilfeller av menneskehandel for domstolene. I ”handlernes” og ofrenes verden eksisterer voodoo i stor grad, og det bør også være tilfelle i strafferetten. Norge har ikke bare en nasjonal forpliktelse, men også en internasjonal forpliktelse til å være med å bekjempe menneskehandel. Dette fører til at en må ta andre kulturer seriøst, og øke sin kunnskap slik at en lettere kan sette en stopper for handling av mennesker med slik kulturell bakgrunn.

4. Au pairer

Au pairer er mennesker fra andre land som kan komme til Norge på kulturutveksling. Under oppholdet bor de hos en familie, og arbeider i hjemmet opp mot 30 timer i uken mot betaling. For arbeidet får au pairerne kost og losji av vertsfamilien, og 5000 kroner brutto i månedslønn.⁵⁸ Ordningen er ment å legge til rette for at mennesker fra forskjellige steder i verden kan oppleve andre lands kulturer. Denne ordningen er likevel lett å misbruke, og aller lettest er det for familien som tar i mot au pairen. Det har dukket opp flere tilfeller i rettssystemet der tiltalte har blitt anklaget for menneskehandel av au pairer, og flere anfører at au pairer i kraft av sin stilling er i en sårbar situasjon.⁵⁹ Siden 2008 har ca. 90% av au pairerne i Norge kommet fra Filippinene.⁶⁰

⁵⁷ <http://www.dbtv.no/?vid=2864655498001>.

⁵⁸ <http://www.udi.no/Nyheter/2011/Nye-regler-for-au-pairordningen/>

⁵⁹ Eksempelvis JURK i Dagbladet 10. November 2013, s. 52.

⁶⁰ Lene Løvdal – Au pairer i Norge, rettigheter og rettighetsinformasjon, s. 7 (note 5). Med henvisning til UDIs statistikkavdeling, og rapport av Cecilie Øyen.

4.1. Er au pairer i en sårbar situasjon?

Med utgangspunkt i redegjørelsen om hva sårbar situasjon er så er hovedtrekkene at det er tale om en objektiv vurdering, og en subjektiv vurdering. I den objektive vurderingen ligger det om det foreligger akseptable alternative valg for den fornærmede. Mens i den subjektive vurderingen legges det vekt på hvordan den fornærmede oppfattet situasjonen og sine valgmuligheter.

Objektivt sett har en au pair i Norge flere valgalternativer dersom han eller hun blir utnyttet ved bruk av et eller flere av midlene etter strl. § 224. Au pairen kan bytte vertsfamilie, eller melde fra om brudd på kontrakten. Problemet med det siste alternativet er slik at om en au pair blir tvunget til å jobbe mer enn kontrakten tillater, så går dette bare ut over au pairen. Ved kontraktsbrudd au pairen i praksis bli sendt tilbake til hjemlandet, fordi kontrakten danner grunnlaget for oppholdstillatelsen. Om det er vertsfamilien som har skyld i kontraktsbruddet resulterer det i karantenetid der de ikke kan få ny au pair. Denne måten å behandle kontraktsbrudd på skiller seg fra vanlig kontraktsrett der det er vanlig at den som bryter kontrakten er den som står ansvarlig.

I au paires tilfelle vil de således alltid være ansvarlig, om de er skylden i kontraktsbruddet eller ikke. Dette taler for at det siste alternativet objektivt sett ikke er et akseptabelt alternativ. Bakgrunnen for dette er at de aller fleste au pairer kommer til Norge for å tjene penger til sin familie i hjemlandet (i all hovedsak filippinere).⁶¹ I hjemlandet er de fattige og har ikke råd til livets opphold. Det er dermed ikke så enkelt å ta en avgjørelse om å dra hjem. Men likevel taler mye for at dette alternativet er å anse som et akseptabelt valg. Selv om au pairen må betale penger for å skifte kontrakt, så er dette ikke en sum som au pairer aldri vil ha råd til. På den andre siden utgjør 2500 kroner en betydelig sum penger for en au pair.⁶² Ved kontraktsbrudd må au pairen også søke om ny oppholdstillatelse, uavhengig av hvem som står bak kontraktsbruddet. Det taler i retning av at det ikke er et reelt valg å melde fra om brudd på kontrakten. I tillegg taler mangel på norsk kunnskaper, og kunnskap om de norske rettsreglene for at det ikke er lett for en au pair å skifte vertsfamilie. På den subjektive siden så er au paires i et fremmed land, og står mellom det å vende hjem eller å fortsette å jobbe.

⁶¹ Lene Løvdal - Au pairer i Norge, Rettigheter og rettighetsinformasjon.

⁶² Lene Løvdal – Au pairer i Norge, Rettigheter og rettighetsinformasjon, side 18. Forslag om å endre beløpet fra 2500 NOK til 300.

Dette stiller vertsfamilien i en maktposisjon overfor au pairen, kanskje ikke rent objektivt, men det vil utvilsomt oppfattes slikt av en au pair som kommer til Norge.

I en dom for Oslo tingrett kom retten frem til at au pairene i saken sto i en sårbar stilling.⁶³ Saken gjaldt et ektepar som var tiltalt for misbruk av sårbar situasjon eller annen utilbørlig adferd å ha utnyttet en person til tvangsarbeid eller å ha forledet en person til å la seg bruke til dette formål. Saken gjaldt to au pairer som jobbet ca. 90 timer i uken (ifølge tiltalegrunnlaget) ved en Rema 1000 butikk som var drevet av de to tiltalte. I vurderingen av den sårbare situasjonen tok de utgangspunkt i en fremlagt rapport fra Juridisk Rådgivning for Kvinner - JURK om hvordan situasjonen til au pairene er.

Av rapporten om au pairene trekker retten frem at ”...de bor på arbeidsplassen, at oppholdstillatelsen avhenger av å ha en gyldig kontrakt med en vertsfamilie, er migranter som ikke kjenner norsk språk og samfunn, er økonomisk avhengige av å arbeide som au pairer og ofte i tillegg forsørger andre familiemedlemmer i hjemlandet, samt at de er kvinner. Dette skaper komplekse situasjoner av tvang hvor au pairen oppfatter at hun ikke har noe reelt valg, men må bli i vertsfamilien og arbeide mer enn kontrakten tilsier”.⁶⁴ Retten påpeker at dette sitatet er ment å beskrive hva som ligger i tvang, men at det etter rettens mening er bedre som en beskrivelse av den sårbare situasjonen de fornærmede var i.⁶⁵ Dette utsagnet fra tingretten taler for at au pairer i utgangspunktet er i en sårbar situasjon, da rapporten de siterer taler om au pairer generelt, ikke til den konkrete situasjonen. Videre gikk retten inn i den konkrete situasjonen som de fornærmede i saken var i. Begge fornærmede kom til Norge for å tjene penger, ikke for å oppleve ny kultur. A forsørget mannen, to barn og en søster, i tillegg til at hun hadde gjeld å betale. B forsørget mor, far, to barn og søsken. A hadde fått oppholdstillatelse på falske premisser. Da hun ankom Norge gjaldt oppholdstillatelsen for en annen vertsfamilie. Siden oppholds- og arbeidstillatelsen er knyttet opp mot en bestemt familie, vil A miste denne om forholdene i saken ble oppdaget. B ville å mistet sin oppholds- og arbeidstillatelse om arbeidet i butikken ble kjent. Det var heller ikke samsvar med reglene at begge au pairene reelt sett hadde samme vertsfamilie. Og retten legger til grunn at A og B

⁶³ Saksnr: 13-063097MED-OTIR/04.

⁶⁴ Saksnr: 13-063097MED-OTIR/04 side 5.

⁶⁵ Saksnr: 13-063097MED-OTIR/04 side 5.

var klar over at om dette ble oppdaget ville de miste oppholds- og arbeidstillatelsene. Begge ble ansett å være i en sårbar situasjon etter lovens forstand.⁶⁶

Denne konkrete vurderingen av de fornærmedes situasjon taler for at au pairer ikke kan anses for i utgangspunktet å være i en sårbar situasjon. For selv om flertallet av au pairer kan være i en situasjon som beskrevet i sitatet fra rapporten til JURK, som retten benyttet seg av, må en likevel gjøre en slik konkret vurdering som retten gjorde i saken. Det er altså flere momenter som må legges til grunn i tillegg at en er au pair. På den andre siden er de konkrete forhold som er påpekt av retten treffende for de fleste au pairer fra Filippinene.⁶⁷ I alle fall når det gjelder det at de forsørger hele familier, og er her for å tjene penger slik at familien overlever. Og at de vet at de fort kan miste sin oppholds- og arbeidstillatelse. Teoretisk vil ikke stilling som au pair i seg selv være en sårbar situasjon, men i praksis er det likevel mange som er det.

I LB-2012-063028 var saken den at et samboerpar var tiltalt for misbruk av sårbar situasjon med seksuell utnyttelse av to au pairer(omtalt som C og D). Lagmannsretten vurderte den sårbare situasjonen til hver av au pairene konkret, og startet med den fornærmede som hadde vært lengst au pair hos de tiltalte(C). I vurderingen av den sårbare situasjon trekker lagmannsretten først frem situasjonen C var i på Filippinene før hun ble au pair i Norge. C var forut for au pair oppholdet i Norge blitt utnyttet av en ”sponsor” på Filippinene, som ga henne penger til utdanning mot at hun(etter en stund) hadde sex med ham. Da C nektet å gifte seg med sponsoren fikk hun ikke lenger penger. Hun ble heller ikke hjulpet av familien da C er bifil/lesbisk og familien mente det var hun som skulle forsørge dem. Det at hun var lesbisk/bifil i et sterkt katolsk land gjorde henne sårbar etter lagmannsrettens syn. Hun hadde problemer med å få arbeid på Filippinene og da hun søkte på au pair stillingen var hun arbeidsløs. Før C ankom Norge kontaktet tiltalte A henne flere ganger og chattet med henne. Ved denne kontakten sendte han flere ganger nakenbilder og presset henne for å høre om hun kunne tenke seg å ha sex med A og B. Hun sendte aldri bilder tilbake, men på et tidspunkt der han spurte om hun ville like å ha sex med ham og B sa hun ok. Likevel understreket C senere at hun ikke trengte sex, men jobb. Det framkom også av chatten at A og B skulle ha to au pairer, at D skulle ha kontrakt med dem og at C skulle ha kontrakt hos en annen familie, men jobbe hos A og B. Da C ankom Norge ble hun seksuelt misbrukt fra første dag. Hun motsatte seg dette, men ble truet med at de hadde en avtale og at hun måtte holde seg til denne. I tillegg

⁶⁶ Saksnr: 13-063097MED-OTIR/04 side 6.

⁶⁷ Lene Løvdal – Au pairer i Norge, Rettigheter og rettighetsinformasjon.

truet A med å kontakte en annen person F som skulle fortelle familien til C om hva hun gjorde i Norge. C anså seg forpliktet av avtalen, var redd for at familien ikke ville takle å høre hva som skjedde i Norge, og så ingen vei ut. Hun var også redd for politiet på Filippinene. Det at hun ikke maktet å komme seg ut av situasjonen måtte etter lagmannsrettens syn sees i sammenheng med hennes kulturbakgrunn. Dette ble også påpekt av psykolog i en sakkyndig uttalelse der det framkom blant annet at i en slik familie og kultur som C kom fra så var det vanskelig å vise misnøye og ha en åpen konflikt med sine arbeidsgivere.

Videre under vurderingen av situasjonen ble det vist til at C hadde prøvd å bytte vertsfamilie, og hadde forsøkt å fortelle to personer om det som hadde skjedd, uten at det hjalp. Selv om C fikk lønn, passet, nøkkel til huset, reisekort og tilgang til pc, var ikke dette nok til at hun kunne komme seg ut av forholdet etter rettens syn. PC-bruken ble dessuten overvåket og kontrollert av A. Lagmannsretten kom så fra til at de fant det ” bevist at C på grunn av avtalen som hun trodde hun var bundet av, truslene som hun opplevde som reelle, og det at hun ikke hadde funnet noen som kunne hjelpe henne, ikke hadde noe annet reelt og akseptabelt valg enn å la seg utnytte til de seksuelle formål, og således var i en sårbar situasjon. Det var ikke noe alternativ for henne å returnere til Filippinene. Hun var ikke i stand til å betale reisen. Hun kunne ikke få ny aupairjobb uten en ny oppholdstillatelse. Hun skammet seg over sitt liv hos A og B og var redd for at familien skulle få høre om det”.

Jeg går så videre med å vise hva lagmannsretten mente om situasjonen til D, før jeg skal ta for meg de momenter som kommer frem i saken ved vurderingen av sårbar situasjon.

Ved vurderingen av Ds sårbare situasjon starter lagmannsretten med å fastslå at truslene og den fysiske maktbruken mot D inngår som moment i vurderingen av om det foreligger misbruk av sårbar situasjon. Dette selv om den fysiske maktbruken grenset mot det straffbare. Truslene ble var heller ikke i dette tilfellet straffbare. Videre gikk lagmannsretten inn i vurderingen av Ds situasjon. På grunn av at D kom fra en stor fattig familie, der de så vidt hadde råd til skolegang følte D seg forpliktet til å bidra med forsørgelsen av sin søsters barn(søsteren var forsvunnet) og syke far. Allerede tidlig i oppveksten var D utsatt for voldtektsforsøk av naboen, men sa ikke noe om dette til noen. D har to barn og bodde i et slumområde i Manila, det ene barnet har astma. D ble kontaktet av A i tiden rett før barn nummer to ble født. Da D ankom Norge kjente ikke D noen, bortsett fra den lille kontakten hun hadde hatt til C. På bakgrunn av en chattelogg som var fremsatt for retten kom det frem at D var pålagt være sammen med A/B også på fritiden. D hadde ikke egen nøkkel, men beholdt

passet og kunne benytte seg av PC. Men som i Cs tilfelle ble også D sitt databruk kontrollert og overvåket. Den seksuelle utnyttelsen skjedde regelmessig, og D ble utsatt for lignende trusler som C i tillegg til fysisk makt ved to anledninger. Videre fant lagmannsretten "...det klart at Ds situasjon både på Filippinene og etter at utnyttelsen i Norge var sårbar".⁶⁸ I Høyesterett ble lovanvendelsen ansett for å være korrekt, og anken fra de tiltalte ble forkastet.⁶⁹ Dermed kan en tillegge lagmannsrettens vurdering vekt ved drøftelsen av hva som er gjeldende rettstilstand. Det er også den eneste dommen vedrørende au pairer og menneskehandel som har kommet opp for Høyesterett.

Ved konklusjonen av at C var i en sårbar situasjon valgte ikke lagmannsretten å skille mellom situasjonen på Filippinene og i Norge slik de gjorde med D. Likevel er de to fornærmedes situasjon så like at det er lite sannsynlig at det er bevisst ment. Dette fremgår også av vurderingen til lagmannsretten da de flere ganger under vurdering av Ds situasjon refererer til det som er gjennomgått under vurdering av Cs situasjon. Det er flere momenter i vurderingen som en er nødt til å se nærmere på. Ved vurderingen av hva som er akseptable valg for de fornærmede ser lagmannsretten til deres situasjon på Filippinene og deres kultur. Dette taler i retning av at, siden de er fattige og har en kultur der de ikke bare kan gå ut av en avtale, så er dette det som er den sårbare situasjonen. På den andre siden fant lagmannsretten at også situasjonen til D i Norge klart var sårbar. Momenter som taler for denne vurderingen var truslene som D ble utsatt for, den fysiske maktbruken (ved to anledninger), manglende norskkunnskaper, den kontrollerende adferden til A, og at det å dra hjem ikke var et akseptabelt valg. Disse momentene er noe flere kan bli utsatt for uten å være au pair, noe som taler for at denne vurderingen er uavhengig av hvilken stilling fornærmede er i. På den andre siden er det kontrakten som binder de fornærmede til gjerningspersonen. Det er denne som de ikke kommer seg ut av og føler seg bundet av. Dette taler for at au pairer er særlig utsatt for slik utnyttelse, og at situasjonen deres dermed er sårbar. Videre er det au pairene som blir straffet hardest ved kontraktsbrudd, så lenge det ikke er tale om brudd på straffeloven fra vertsfamiliens side, siden de står overfor å bli sendt hjem om de melder fra om at de f.eks. jobber for mye. Dette taler for at au pairer er sårbare for utnyttelse, og at vertsfamilier ikke bærer stor risiko ved kontraktsbrudd. Lene Løvdal drar frem lignende momenter i sin rapport om au pairer.⁷⁰ Hun argumenterer for at au pairer er i en "særlig sårbar situasjon" med den

⁶⁸ LB-2012-063028 side 14.

⁶⁹ Rt. 2013 -1247.

⁷⁰ Lene Løvdal – Au pairer i Norge, rettigheter og rettighetsinformasjon, side 16.

bakgrunn i at de bor på arbeidsplassen, er migranter som ikke kjenner norsk språk og samfunn, er økonomisk avhengige av å arbeide som au pairer og ofte i tillegg forsørger andre familiemedlemmer i hjemlandet, samt at de er kvinner.⁷¹ Videre at dette skaper ”situasjoner av tvang hvor au pairen oppfatter at hun ikke har noe reelt valg, men må bli i vertsfamilien og arbeide mer enn kontrakten tilsier.⁷² Lin Chew poengterer i sin rapport at på verdensbasis opplever au pairer/”domestic workers” mange av de samme forholdene, og drar særlig frem det at de som oftest må bo hos en vertsfamilie og at ”this renders the domestic worker’s position one of ’vulnerability that is unparalleled’ ”.⁷³ Disse argumentene trekker i retning av at au pairer er i en sårbar situasjon som er lett å utnytte. Nettopp fordi de bor og arbeider hos vertsfamilien, at det ikke er lett å oppdage situasjoner av tvang utenifra, og at om de vedkjenner at de har jobbet mer enn kontrakten legger opp til så er dette kontraktsbrudd, som kan resultere i at de mister oppholdstillatelsen og blir sendt hjem. Maktbalansen i forhold mellom vertsfamilie og au pair er således i utgangspunktet veldig skjevt fordelt. Både rapporten til Lene Løvdal og Lin Chew argumenterer også for at au pairer er i en sårbar situasjon fordi de kommer fra fattige land og/eller familier.⁷⁴ Med utgangspunkt i hva det innebærer å være au pairer, og de to dommen gjennomgått ovenfor ligger likevel de argumentene utenfor diskusjonen om au pairer i utgangspunktet skal anses for å være i en sårbar situasjon. Selv om au pairer fra fattige land utgjør et overveldende flertall så vil det bli feil å bruke den argumentasjonen for au pairers situasjon når det også finnes au pairer fra vestlige land som ikke har den type bakgrunn. Da ekskluderer en de au pairene som ikke kommer fra en fattig bakgrunn. Utgangspunktet for en slik diskusjon bør være om det å være au pair i sin stilling er å være i en sårbar situasjon. Dermed blir heller argumentene om maktbalansen og forholdene hos vertsfamilien de som må stå sentralt i vurderingen.

Det at maktbalansen er så skjev og at au pairene ikke er kjent med norsk kultur eller språk taler i retning av at au pairene er i en sårbar situasjon. På den andre siden har vi sett overfor at både i rettspraksis og forarbeider stilles det krav om at den som skal anses som i en sårbar

⁷¹ Videre henvisning til – Discussion Paper on the Protection of Domestic Workers Against the Threat of Forced Labour and Trafficking prepared for Anti-Slavery International by Lin Chew, in cooperation with the ILO’s Special Action Programme to Combat Forced Labour, for the Programme Consultation Meeting January 2003.

⁷² Se note 60.

⁷³ Discussion Paper on the Protection of Domestic Workers Against the Threat of Forced Labour and Trafficking prepared for Anti-Slavery International by Lin Chew, in cooperation with the ILO’s Special Action Programme to Combat Forced Labour, for the Programme Consultation Meeting January 2003, side 3.

⁷⁴ Se note 60, og note 63.

situasjon ikke har noen akseptable valg om å komme seg ut av situasjonen. En au pair har muligheten til å søke om ny vertsfamilie, dette koster riktignok en ikke ubetydelig sum penger, men trekker i retning av et akseptabelt valg. I alle fall på objektivt grunnlag. Riktignok, som vist i rettspraksis, er også den subjektive oppfattelsen av situasjonen grunnlag for vurderingen om en er i en sårbar situasjon. Og med en slik skjev maktbalanse som eksisterer for au pairene, taler det for at de gjerne vil oppfatte situasjonen slik at de ikke har noen andre valg enn å følge det vertsfamilien sier. Likevel må en ta utgangspunkt i det objektive, da det subjektive kun tillegges vekt i det konkrete tilfellet. Da med utgangspunkt i det objektive har en au pair to muligheter. Dra hjem, eller søke om ny vertsfamilie. Om det hadde vært tale om en norsk au pair i utlandet ville dette vært helt akseptable valg om en sto overfor en situasjon der en ble tvunget til å jobbe mer, eller forsøkt tvunget til sex. Noe som tilsier at en au pair i utgangspunktet ikke er i en sårbar situasjon basert på sin stilling.

4.2. Avsluttende bemerkninger

En au pair er i en situasjon som må anses å være akkurat under den nedre grense for hva som kan anses som en sårbar situasjon etter norsk straffelov. De som argumenterer for at au pairer er i en sårbar situasjon tar ikke bare utgangspunkt i hva det innebærer å være au pair, men også bakgrunnen til de som utgjør flertallet av au pairer i landet.⁷⁵ Dette gjør det vanskelig å kunne si at au pairer generelt er i en sårbar situasjon. Likevel er det åpenbart at selv om det å være au pair i seg selv ikke er å være i en sårbar situasjon, så skal det veldig lite til før en havner i en sårbar situasjon som au pair. I tillegg vil en med utgangspunkt i den bakgrunnen som de fleste au pairer i Norge har, kunne si at de er i en sårbar situasjon, og det er på dette punkt en bør gjøre endringer som sikrer at au pairer ikke like lett kan havne i slike situasjoner.

Det finnes flere forslag til løsninger som kan hjelpe på situasjonen.⁷⁶ Disse forslagene søker å styrke den rettslige situasjonen til au pairene. Forslaget om å endre strl. § 224 til også å gjelde i tilfeller av uaktsomhet stiller jeg meg skeptisk til. En kan jo vanskelig argumentere for at noen som er ”handler” i tilfeller av menneskehandel er det fordi de er uaktsomme. Det er så mange vilkår for at menneskehandel skal foreligge at i uaktsomme tilfeller vil det antakeligvis ikke være tale om menneskehandel lengre. Derimot kan forslaget om å inkludere de tilfeller av tvang som au pairer og andre hushjelper kan bli utsatt for være en bra løsning. I den nye dommen fra Oslo tingrett finner retten det påvist forsett og utnyttelse av en sårbar situasjon,

⁷⁵ Eksempelvis Lene Løvdal, og Lin Chew, henholdsvis note 60 og 63.

⁷⁶ Lene Løvdal – Au pairer i Norge, Rettigheter og rettighetsinformasjon, side 17 og 18.

men at det å jobbe 90 timer i uken uten betaling ikke anses som tvangsarbeid etter straffeloven. Dette er ikke i samsvar med hva en tenker når en står overfor et slikt faktum. De fleste vil alle tenke at det her er det tale om tvangsarbeid, at det ikke er det kan tyde på at terskelen for at noe skal anses som tvangsarbeid er for høy. Ved tvangsarbeid er det tale om muligheter til å komme seg ut av arbeidsforholdet. En au pair har dette rent objektivt, men om en tar med de forhold som er gjennomgått i rapportene overfor så oppfatter ikke au pairene at de har slike muligheter. Dermed bør heller dette være løsningen i det tilfelle en skal endre på straffeloven, i stedet for at en inkluderer en uaktsomhetsbestemmelse. Jeg stiller meg støttende til flere av de andre forslagene, eksempelvis å gjøre au pairs oppholdstillatelse uavhengig av kontrakten med vertsfamilien, og å sette ned gebyret for å søke om ny vertsfamilie, for å nevne noen. En kan også vurdere om det er den som er skyld i kontraktsbruddet som skal betale utgiftene som medføres av å søke om ny oppholdstillatelse og ny vertsfamilie. Uansett hva en velger å gjøre med den rettslige situasjonen til au pairene så er det likevel klart at noe bør gjøres, slik at en unngår de tilfellene som har vært oppe for domstolene.

5. Kilder

Lover:

Lov 22.05.1902 nr. 10 Almindelig Borgelig Straffelov (straffeloven)

Forarbejder:

Ot.prp.nr.62 (2002-2003)

Ot.prp.nr.50 (2005-2006)

Innst. O. VI (1889)

Dommer:

Rt. 1922 s. 73

Rt. 1971 s. 882

Rt. 1995 s. 661

Rt. 2013 s. 1247

Dom 09-130521MED-BBYR/02 Bergen Tingrett

LB-2012-063028

Rt. 1978 s. 21

Rt. 1958 s. 751

Rt. 1984 s. 1164

Rt. 1992 s. 113 A

Rt. 1996 s. 226

Rt. 1950 s. 648

HR 1994 s. 74 A

Rt. 1991 s. 919

Rt. 1994 s. 1604

Rt. 1974 s. 205

Rt.1913 s. 750

Rt. 2006 s. 111

Rt. 2011 s. 1127

Rt. 2013 s. 39

LB – 2013 – 100192

Saksnr: 13-063097MED-OTIR/04

TJARE-2008-69332

Juridisk Litteratur:

Johs. Andenæs, spesiell strafferett og formuesforbrytelsene (samlet utgave ved Kjell V. Andorsen) 2008

Skeie, Jon: Den norske strafferett. Annet bind. Den spesielle del, 2. Utg. 1946

Kjerschow, Peder: Kjerschow Almindelig borgerlig straffelov med kommentar, 1930 (med tillegg 1935).

Linn Rognli Hansen – Menneskehandel til prostitusjonsformål

Rapporter:

Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel (2011-2014).

Lene Løvdal – Au pairer i Norge, rettigheter og rettighetsinformasjon.

Discussion Paper on the Protection of Domestic Workers Against the Threat of Forced Labour and Trafficking prepared for Anti-Slavery International by Lin Chew, in cooperation with the ILO's Special Action Programme to Combat Forced Labour, for the Programme Consultation Meeting January 2003.

Rune Hjarnø Rasmussen – Menneskehandel og JUJU 1. Utg. 2011.

Kilder på nett:

<http://rosa-help.no/menneskehandel.html>

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/sexmarkedet/artikkel.php?artid=10103200>

http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/lover_regler/reglement/2002/protocol-to-prevent-suppress-and-punish-.html?id=107342

https://www.politi.no/vedlegg/rapport/Vedlegg_1514.pdf

<http://www.dbtv.no/?vid=2864655498001>

<http://www.udi.no/Nyheter/2011/Nye-regler-for-au-pairordningen/>

www.rettsdata.no

Annen media:

JURK i Dagbladet 10. November 2013, s. 52

Internasjonale rettskilder:

De Forente Nasjoners Konvensjon mot Grenseoverskridende Organisert Kriminalitet.

Protokoll for å forebygge, bekjempe og straffe handel med mennesker, særlig kvinner og barn, som supplerer de forente nasjoners konvensjon mot grenseoverskridende organisert kriminalitet.

Andre kilder:

Epostutveksling med Statsadvokat Rudolf Christoffersen.